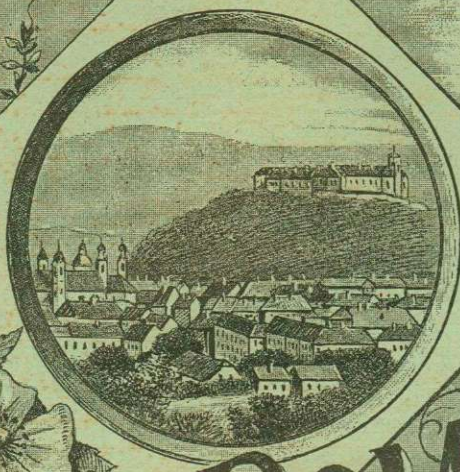

DOM IN SVET

ILUSTROVAN LIST
ZA
LEPOSLOVJE IN ZNANSTVO.

ŠTEV. 6. LETO IV

UREJUJE IN IZDAJE
DR. FRANCE LAMPE.

V LJUBLJANI,
DNE 1. JUNIJA 1891.

TISEK
,KATOLIŠKE TISKARNE'
V LJUBLJANI.

Vsebina VI. zvezka.

	Stran
1. Slava Avstriji! <i>Spisal dr. Fr. Lampe</i>	241
2. Erazem Tattenbach. Žaloigra. <i>Spisal Prokop</i>	243
3. Gostačeva hči. <i>Piše T.</i>	247
4. Samsonova smrt. <i>Zl. V. S.</i>	253
5. Jetnik. <i>Zl. M. O.</i>	253
6. Prijatelja. <i>Spisal A. Sinigoj</i>	254
7. Na Samovcu. Povest. <i>Spisal Podgoričan</i>	259
8. Na Plaču. <i>Spisal M. Cilenšek</i>	266
9. Črtice iz zgodovine slikarstva, zlasti slovenskega. <i>Piše —i—</i>	269
10. Prazgodovinske izkopine po Slovenskem. <i>Priredil V. S.</i>	271
11. Avstrijska vojska na Laškem leta 1866. <i>Spisal dr. Fr. L.</i>	273
12. Pred bitvo. <i>Zložil A. M.</i>	276
13. Pogovori. <i>Piše dr. Fr. L.</i>	277
14. Tvar in lik. <i>Spisal —č—</i>	279
15. Slovstvo	286
A. Slovensko. Izvestja muzejskega društva za Kranjsko. I. letnik. — Narodne legende. <i>Nabral Ant. Kosi.</i> — B. Druga. Mittheilungen des Musealvereines für Krain. I. Abth. Historischer Theil. — II. Abth. Naturkundlicher Theil. — C. Hrvaško. Bihać i bihačka krajina. <i>Nap. Rad. Lopašić.</i> — Demostenovi izabrani govori. <i>Preveo Stjepan Senc.</i>	
16. Raznoterosti	288
Naše slike. — † Mihael Lazar.	

Slike.

1. Nadvojvoda Franc Ferdinand	241
2. Pred bitvo pri Custozzi	248
3. Starorimska dvorana	264
4. Dr. Josip Poklukar	280
5. Procesija pri sv. Jakobu v Ljubljani	281

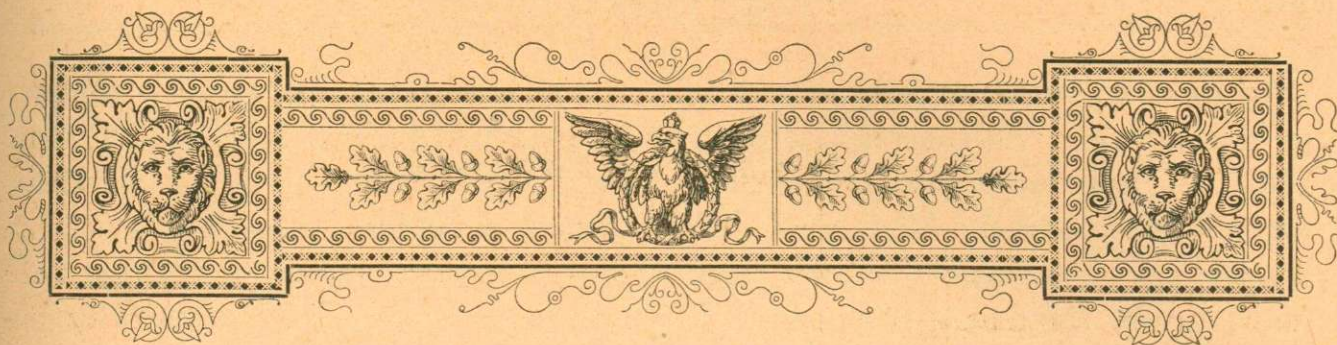

Listnica uredništva. Nekateri gospode pisatelje prosimo potrpljenja: polagoma pride vse na vrsto. Tiskovne pomote naznanimo ob koncu leta.

Platnice za »Dom in Svet« so dovršene; g. Bonač naznanja, da se sedaj lahko dobé; želi tudi, da bi se oglasili kmalu naročniki za 1891. Cena platnicam je: v Ljubljani 70 kr., s pošto 80 kr., z elegantno vezavo vred 1 gld. 20 kr.

Cena: Za celo leto 3 gld.; za pol leta 1 gld. 50 kr. Za več dijakov skupaj na l. 2 gld. 60 kr. Uredništvo in upravištvo je v Marijanšču. Za ljubljanske naročnike posreduje iz prijaznosti „Katoliška Bukvarna.“

Slava Avstriji!

Bit' čè, bit' čè
Estrajh za vse.

Vodnik.

Beseda sladka — domovina!
V tej besedi se izraža naše ve-
selje, naša ljubezen, naš ponos,

naša slava. Dan-
danes ni zaved-
nega človeka, ki
bi ne umeval, kaj
je posameznikom
— domovina.

Kako milo doni
zlasti Slovincu ta
beseda! Kako jo
ljubi, kako mu je
vsaka malenkost,
ki se tiče domo-
vine, zanimiva in
važna! Zato ume-
vamo, zakaj je
Slovenec v tej
stvari tako občut-
ljiv, zakaj se tu pa
tam pové marsi-
kaka ostrabeseda,
kadar velja istini-
temu ali navidez-
nemu nasprot-
niku domovine. —
Da-si ljubi Slo-

udan sin in zvest državlján je vedno
bil in tudi bode.

Našemu listu prvi namen ni, da bi
govoril o državi
in vsem, kar se
druži s tem poj-
mom. Vendar mu
mora biti sveta
naloga, da vzbuja
domovinsko lju-
bezen, in sicer
nikakor ne manj
ljubezen do Av-
strije, nego do
ožje slovenske do-
movine.

In kaj mu daje
to nalogo? Na-
ravni zakon, volja
božja tirja od nas,
da učimo ljubezen
do Avstrije z be-
sedo in z vzgledi.
Narod slovenski
je del avstrijske
države, naš vladar
je presvetli cesar
avstrijski, zato je

Nadvojvoda Franc Ferdinand.

venec svojo ožjo slovensko domovino,
vendar pozna, čísla in ljubi še drugo
večjo domovino, milo Avstrijo, katere

Slovincem — drugače nego Nemcem
— domovina slovenska tudi domovina
avstrijska.

In tudi, ko bi to ne bilo — v istini je res nekoliko Slovencev pod laško vlado —, tudi lastni prid nam vелеva, naj ljubimo avstrijsko domovino. Slovencev nas je le malo v primeri z drugimi narodi. Kako malo nas poznajo po svetu! Pojdi proti severu, pojdi na jug, pojdi na vzhod in zapad — kdo nas pozna? Poznajo nas bratje Slovani, poznajo morebiti še drugih narodov omikanci, a preprostim in neukim tujcem smo neznani. Mnogokrat je le preresečni, kar poje pesnik o naši domovini:

Bridka žalost me prešine,
Ko se spomnim domovine,
Vsemu svetu nepoznane,
Od nikogar spoštovane.

A naša Avstrija more med velikimi državami pač dovolj povzdigniti svoj glas, more pač braniti svojo veljavo na vse strani, more zato tudi svojim Avstrijancem biti častitljiva in mogočna mati. Zaradi tega nam mora tudi častito biti to ime, v ponos ter v čast nam mora biti, da smo Avstrijanci.

Kaj to pomeni, čuti Slovenec zlasti, ako pride v tuje dežele. Ali naj se sklicuje pred uradi, pred oblastvi in v raznih družbah na to, da je Slovenec? Ako pa reče, da je Slovan, kaj mu to pomaga? Tujec ne vé, je-li Rus ali Srb, ali Čeh? In kaj more veljati pred inozemcem sama narodnost? A drugače je, ako se imenuje Avstrijanca — državljana mogočnega cesarstva.

Tujec čuje pogostokrat o cesarstvu našem, in v spominu mu je ostalo, da je to cesarstvo veliko, bogato, sestavljeno iz mnogih ljudstev in mnogih deželâ, zlasti pa se zanima za dobrega in pravičnega vladarja, našega presvetlega cesarja, o katerem je slišal ali morebiti čital toliko lepih poročil.

Slovenci — mi mali narod — le pre-radi tudi mislimo in delamo malenkostno. Pred očmi imamo svoje sosede Lahe, Nemce in Madjare; naše težnje se ozirajo večinoma samo na stališče naše med temi sosednimi narodi. Res potrebno je to, neizogibno potrebno za našo narodnost in naš napredek. A nikar, da bi nič drugega ne znali, nič drugega ne želeli, kakor med temi sosedi imeti veljavo! Marveč avstrijskega svojega značaja se moramo zavedati nasproti sosednim državam, želiti in delati moramo, da bode Avstrija mogočna in slavna. Mogočna Avstrija naj stori tudi nas Slovence srečne in močne.

Meseca junij in julij tega leta kličeta Avstrijancem v spomin deloma za Avstrijo slavno, deloma žalno leto 1866., zakaj od tedaj do sedaj je preteklo uprav 25 let. Petindvajsetletnice seslavésplóšno, tudi ta petindvajsetletnica naj ne ide mimo nas, da bi se ne poživil v nas duh avstrijski. Naš list uporablja z veseljem to priliko, da izrazi čustva vseh Slovencev gledé na dogodke imenovanega leta. Zato je ta številka listova, kakor bode tudi naslednja, posvečena slavnim spominom iz bojov na Laškem. Zato predočuje tudi ta številka onega sorodnika cesarjevega, na katerega se ozirajo avstrijski narodi kot na naslednika svetlemu cesarju.

Slavna Avstrija je tudi naša slava, njena sreča, naša sreča. Da bi torej slavna bila naša Avstrija po svojih mnogih narodih, ki naj bi kot otroci jedne družine vsi tekmovali v napredovanju! Da bi slavna bila naša Avstrija v zboru velikih držav, bodisi z mečem na bojnem polju, bodi si z umom svojih državnikov! Tako naj vsemogočni Bog blagoslovi našo Avstrijo. Slava Avstriji! Dr. Fr. Lampe.

Erazem Tattenbach.

Žaloigra v petih dejanjih.

(*Spisal Prokop.*)

V. Dejanje.

1. prizor.

(Preprosto opravljena soba; sredi nje miza in nekaj stolov; v ozadju in na desni vrata.)

Tattenbach.

Posvetil mi je skozi ôkna dan. —
Srcé mi je nemirno . . . težko diham.
Zagovor moj je bil pravičen, silen,
Oprostil bo me, nádeja mi pravi,
A s strahom vendar čakam še sodnike.

Sluga (iz ozadja.)

Pripravite se, góspod grof, sedaj!
Sodniki k vam prihajajo v zapor.

(*Odide.*)

Tattenbach.

Moj Bog! Sodniki! Težko sem jih čakal.
Sedáj se zdi mi, da gredó prezgodaj.
Naj bode! Précej vstopijo lahkó.

2. prizor.

Prejšnji, trije sodniki.

Sodnik.

Pripravljeni bodite na obsodbo!

Tattenbach.

Pripravljen na pravično sem razsodbo.

Sodnik (izvleče list.)

To pismo nam je dvor poslal iz Beča.
Veli nam, da obsodimo na smrt
Zarotnika Erazma Tattenbacha,
Če ga za krivega spoznamo.

Tattenbach.

Dobro!

Če ga za krivega spoznate. Sem-li?

Sodnik.

Spoznali smo za krivega vas vsi.
V imenu torej svetlega vladarja,
Postavnega cesarja Leopolda,

Naznanjamo Erazmu Tattenbachu —
Zarotniku in veleizdajalcu,
Na lastnoročnih pisem izdajalskih,
Na mnogih prič podlagi — smrtno sodbo.

Tattenbach (bled.)

Za Boga! Smrtno sodbo? Nemogoče!
Zaslúžil smrti nisem. Smrti ne!

Sodnik.

Kar smo sklenili, skleneno ostane.
Pripravite se na gotovo smrt!
Tolaži pa naj Bog vas v smrtni sili!
(*Tattenbach* omahne na stol in zakrije obraz z
rokami, sodniki odidejo.)

3. prizor.

Tattenbach. Gallus.

Gallus (pride tiho.)

Gospod! (*Tattenbach* se ne ozre). Gospod!

Tattenbach (pogleda kvišku.)

Kakó ste prišli sèm?

Gallus.

Prišel sem . . . po slovó.

Tattenbach.

Obsojen sem
Na smrt. Obsojen sem krivično, Gallus.

Gallus.

O tem ne dvomim, nisem nikdar dvomil.
A kdo vam kriv je smrti, góspod grof?

Tattenbach.

Vsa pisma moja je pisar prestregel.
Izdal me je na dvoru in zatožil,
Pač huje, nego sem zakrivil sam.
Razkrival sem zastonj naklepe svoje,
Zastonj povdarjal, da sem žrtev spletek,
Dokaz so se prejasen zdeli vsem
S podpisom mojim listi izdajalski.

Gallus.

Ni-li nikjer pomoči rešne več?

Tattenbach.

Odločna bila je sodnikov sodba,
Da upanja gojiti morem malo.

Gallus.

Cesarjevo srcé ni kamenéno.

Tattenbach.

Todá pristop do njega nemogoč.

Gallus.

Gospod! Smem-li pomoč iskati jaz?
Preriniti se hočem do cesarja,
Razkriti, da sem bil vam sluga zvest,
Da ste nedolžno, nevedé zašli
Med izdajalce domovine svoje.
Usmilil se vas bode morda on.
Sodniki vaši so bili, verujte,
Cesarski svétniki, ne cesar sam.

Tattenbach.

Prepozno je. Ne trudite se, Gallus!
Poslali so v tolažbo mi meniha.
Prihaja, glejte! Gallus, v zadnjem hipu
Ostanite pri meni raji!

Gallus.

Da! (Odide.)

4. prizor.

Tattenbach. Menih.

Menih.

Na veke hvaljen Jezus Kristus!

Tattenbach.

Amen.

Menih.

Kako ti je pri srcu?

Tattenbach.

Tesno, oče!

Menih.

Prišel sem te tolažit.

Tattenbach.

Hvala srčna!

Menih.

V Bogá obračaj up! Glej, On jedin
Pomoč je tvoja. Kdaj je bilo čuti,
Da one bi prezrl, ki so se k njemu
Z udanostjo, zaupanjem zatekli?
Krví, ki jo prelil je naš Zveličar,
Deležen tudi ti si. Tudi zate
Odprl se ž njo je milostij studenec,
On tvojega življenja vzel bo knjigo,
Pregledal tajne tvoje misli v njej,
Pregledal tvoja slova in dejanja.
Pravičen bo, a tudi mil sodnik.
Nobena misel mu zakrita ni,
Ki čin je dober ali slab rodila.

Tattenbach.

Tešilo so besede vaše mi.

Menih.

Lepó, moj sin. Udano trpi bol,
Posnemaj vzor — Rešitelja sveta.
V kreposti Bog ti bode moč podelil,
Pripravljen bodeš stopil pred Boga.
Zavestno bodeš pred nemilim svetom
Kot mož umiral, trden, neboječ.

Tattenbach.

O hvala vam za te besede, oče!
Vi mi verujete; ne boste torej
Z množino ljudstva tudi vi dejali:
Sramotna smrt sledi sramotnemu
Življenju.

Menih.

Bodi potolažen, sin!

Sramotna smrt je smrt samo v pregrehi,
A smrt sramotna radi zmote ni.
Verujem ti. A tudi oni, védi,
Ki zdiš se jim zločinec zdaj, enkrát
Spoznali bodo, da si bil nedolžen.

Sluga.

Trenotij nekaj vam samó ostaja.
Družina vaša po slovó prihaja.

Tattenbach.

Te hipe, moj Gospod, mi daj prenesti!

Menih.

V nesreči vsaki vera nas tolaži. (Odide.)

5. prizor.

Prejšnji, Antonija, nje mati, Mirko in spremstvo.

Grofica (oklene se Tattenbacha.)

O moj Erazem!

Tattenbach.

O Antonija!

Grofica.

Odtrgati so me od tebe hteli,
Moj ljubljeni Erazem, ali vkupe
Ostaneva midva na vek! Da veš,
Kaj vse prebila sem te dni! Toda
Sedaj te spet imam . . .

Tattenbach.

Preljuba moja,
Slovesa bridka ura kmalu pride,
Ko naju kruta smrt vsaksebi loči.

Grofica.

Erazem, ne govôri mi tako!
V srcé ko meči segajo ognjeni
Besede tvoje.

Tattenbach.

Bodi mirna, draga!

Nebes vladar, ki meni je srcé
Okrepil in pomiril dušo jedno,
Ostavlil tudi tebe, vem, ne bo;
V skeleče rane vlil ti bode leka,
Napolnil dušo s tolažilno vero. (Ona joče.)

Mati.

Uboga hči! O koliko trpi!

Mirko.

Zakaj se mati jočejo? Povejte!

Mati.

Ne izprašuj me, dete ti nesrečno!

Mirko.

Kaj je očetu? Kaj vse to poméni?

Mati.

Odgovora ne vem, otrok nedolžni.

Grofica.

Erazem moj, jaz pojdem s tabo v smrt.
Kako naj ta trenotja preživim?

Tattenbach.

Uteši se, Antonija! Nikar
Ne obupúj! Za sina živi ti!
Živeti meni zanj ne bo več môči;
Spomin nesrečnega ti bo soproga,
In tolažnik v nesreče tesnih urah,
Življenja tvojega bo krepka kal.
Ne úči ga sovražiti ljudi,
Ki so mu v zmoti otca umorili,
Odpusti tudi ti jim, draga moja!
Vzgojuj ga v dobrem, kot si ga doslej . . .
Ne plakaj, ljuba žena! Bodi mirna!

Grofica.

Erazem dragi, um je zmeden moj.
Ne more niti pojmiti, kako
Ločiti se na veke bodem mogla?

Tattenbach.

Na veke ne; spet bodeva se zrla
Nad zvezdami in radosti solzé
Oči rosile bodo nama takrat.
Sedaj pa v sklepe se udaj nebá!
Verúj, nedolžen moram v smrt. Mordá,
Ko bode zemlja krila že kosti mi,
Posveti v to temó resnice žarek.

Grofica.

Temá pokriva tožno dušo mojo,
Srcé mi poka v prsih in drhti,
Od bolečin zastaja v žilah kri.

Tattenbach.

Pod svoje varno krilo, Bog, jo vzemi!
Preskromne so moči tolažbe moje.

Mirko.

O babica, lepó vas prosim, dejte,
Kaj se godi pred mojimi očmi?

Mati.

Zahvali, vnuk, Bogá, da ne razumeš
Teh trpkih solz, te bridke žalosti!

Tattenbach.

Osrči se, Antonija! — Nekdaj
Osrečiti ob sebi sem te hotel,
Osrečiti ob tebi tudi sebe.
Posuti mislil sem življenja steze

S cveticami veselja, draga žena:
 Toda drugače je prišlo in meni
 Usoda prisodila je nesrečo
 Brezmejno — zate in za tvoje dragce.
 Čuj, zvona glas mi poje smrtno uro!
 Ločitve grenke grenki čas je tu.
 Če sem morda razžalil te, veruj,
 S hudobnim srcem nisem tega storil.
 Na robu grôba prosim te: odpusti!

Grofica.

Razžalil ti bi kdaj me, blaga duša,
 Ki blažje svet imel ni in ne bo?
 Odpusti ti — odpusti moj Erazem!
 (Sede in joče.)

Tattenbach.

Tu vam jo, draga mati, spet izročam.
 Da mora biti to tako! — Bodite
 Nje skrbna mati in podpora trdna,
 V najstrašnejših trenutkih tolažnica!
 In ti, moj Mirče, naj te zadnjikrat
 Objamem. Bodi priden in pošten,
 Pokoren materi ljubeči ...

Mirko.

Oče!

Kam pojedete? Jaz tudi pojdem z vami.

Tattenbach.

Tje, kamor mene vodi pot, ne smeš —
 Ostani zdrav, očeta ne pozabi!
 (V tem pridejo beriči, vojaki, helebardisti.)

Vodja.

Pripravite se, grof! Prišel je čas.
 Dovolil sem v poslednje ure sobo
 Le jednemu možú ...

Tattenbach.

Da, Gallus je.

Pripravljen sem. Zdravstvujte vsi!
 (Podá Antoniji roko; ta se mu zgrudi na prsi.
 Tattenbach se rahlo izvije iz njenih rók in stopi
 med vojake.)

Mirko.

O mati!

Poglejte, oče ... oče ...

Mati.

O Erazem! (Tattenbach odide.)

Antonija.

Umôri smrt obupano srcé. (Zgrudi se
 brezvestna na stol.)

6. prizor.

Prejšnji brez grofa.

Mati. (Drami grofico.)

Prebudi se, nesrečna moja hči!

Mirko.

Umr!a bo mi mama, babica!

Mati.

Prebudi se, Antonija, ne čuješ?
 Iz snà te kliče stara mati tvoja,
 Ki te goreče ljubi. Zbudi se!
 Nikar nezmerno ne togúj mi, ljuba! —
 Ubožica! Napósled mi še hči
 Umrè. Ne, golobica draga, dej,
 Odprì okó! Ne čuješ li besed?
 Vsaj mater osivelo svojo čuj!

Mirko (ihteč.)

Poslušaj vrišč, ropot! Kaj se godi?
 Poslušaj glasne vzdih, babica!

Mati.

Prihaja Gallus. Morda je končano. —

7. prizor.

Prejšnji. Gallus.

Gallus (pride počasi zroč v tla.)

Prestal je ... Srčno zrl je smrti v lice.

Mati.

Moj Bog! Kaj hočem z omedlelo hčerjo?

Mirko.

Povejte mi, kam so očeta vèli.

Gallus (za-se.)

Srcé ne bíje več, obraz je mrtev ...

(Obrne se k materi.)

A nekaj vam tolaži dušo naj:
 Hudobnih src je on nesrečna žrtev.

(Grofica odpre oči. Gallus ji reče:)

Na nebu združita se vekomaj!

(Zavesa pade.)

Gostačeva hči.

(Spisal T.)

VI.

Jenjale so bolečine,
Ki jih trnje obudi;
Rana v srcu pa ne mine,
Vedno huje krvavi.

S. Jenko.

orko poletno solnce je izvabilo starega Tomaža iz bolniške postelje. Prilezel je skoro po vseh štirih iz Lukanove hiše, katera mu je dala miren kót, in se položil pred-njo na zeleno trato. Z nemalim trdom je stegnil svojo neozdravljivo nogo po zemlji, da jo solnčni žarki dobro pregrejejo in ukrepé. Žive duše ni bilo razven njega doma, vse je šlo na delo; le on je ostal kot čuvaj pri domu. Silno mu je bilo dolg čas; zato ga je tem bolj oveselil petelin, ki je pripeljal svojo družinico okrog hišnega ogla, da je poiskala tudi tukaj hrane med zeleno travo.

Dasi je Tomažu samemu dobro teknil kos kruha, katerega je prinesel seboj, vendar je jel takoj vabiti kure k sebi in jim metati drobtinice, da bi jih tem dalje pri sebi pomudil. Kakor nedolžno dete se je pogovarjal ljubeznivo z njimi in karal sedaj to, sedaj ono čopko, ki je bila toli požrešna, da je hotela sama vse pozobati in je zavidljivo kljuvala okoli sebe.

»Hi-hi-hi!« zareži se mu za hrbtom Šimen. »Tomaž, preveč jih boš poredil, preveč! Potem se bodo pa skujale in ne bodo več hotele jajec nesti«.

»O ne, ne, Šimen!« odgovori gostač počasno se ozrši. »Treba jim nekoliko postreči, ker so tako pridne. Revce, celi travnik so že prehodile in prebrskale, pa so še zmerom tako zeló lačne. Nobenega ni, da bi se jih usmilil«.

»Saj sam tudi nisi presit«, pove mu žabar odkritosrčno in sede na klopico pred hišo gostaču nasproti. »Vš, všš; kure, le pojdite proč; Tomaž bi sam rad jedel!«

Cela kurja čreda se zaleti z divjim krikom v stran, kakor bi jastreb planil med-njo.

»No, vsaj ubogo žival mi pusti v miru!« svari gostač skoro užaljen.

»Tomaž, le sam si privošči; kure lahko hodijo in si poiščejo zrna, koder hočejo; ti pa si ves nadložen, da bi te morali skoro pitati«, tolaži ga prijatelj.

Gostač pomolči nekoliko, kakor bi si mislil: »Saj je res, kar praviš!« in slednjič zavjave: »Da, da, vidiš, tako se nam godi na stare dni! Za drugo nisem več na svetu, kakor za nadlogo ljudem. Bog najbolje naredi, da me k sebi vzame. Za delo nisem in ne bodem več. Odzvonilo mi je že!«

»Meni tudi!« dostavi žabar nenavadno sočutno.

»Oj, Šimen«, vzdihne prejšnji, »ko bi bil jaz še tak korenjak, kakor si ti, pa bi se še s kosci poskušal na senožetih. Pa ljubi Bog že vé, zakaj nas tepe... saj smo zaslužili...«

In oko zarosi osivelemu starčku.

»Tomaž, ti si zmerom predober«, odgovarja mu tovariš, katerega je bolnik pošteno osramotil. »Ti si že star; starost pa naj počiva. Mladi ljudje naj delajo, ki so za to, mi pa, stari vojaki, uživajmo sedaj, kar smo zaslužili v

mladih dneh. Midva sva že tedaj dovolj storila, ko sva se na Laškem s »Plemontezarjem« tepla. Glej mene, Tomaž; tako se živi na stara leta! Naj le Jera godrnja, kolikor hoče; jaz pa pravim: stare kosti potrebujejo pokoja.«

»Seveda, tako je, ako ima človek svoj varni kotiček, kjer počije, in svoj debeli kos, da ga prigrizne. Toda, ljubi moj, pri nas je drugače . . .«

»Kaj je drugače?« ogласi se žabar na vsa usta. »Kaj mi boš vedno tožaril? Saj vidiš, da si z vsem preskrbljen. Kaj neki še hočeš? Saj imaš dekle, ki ti vse stori in poskrbi, kar si želiš. Ko bi imel jaz tako Mano — kar roke bi križem nosil in za njeno zdravje bi molil.«

»Da, da! Mana je res pridno dekle«, pokima oče pomenljivo in rahlo pogladi z dlanjo travo okoli sebe. »Da bi le zmerom taka ostala, tudi potem, ko mene ne bode več! . . . Pa še ta mora pretrpeti toliko zaradi hudobnih lažij . . .«

Očitajoče se ozre na žabarja. Slučajno se vjameta z očmi. Šimen se zgane, ne vé, kaj bi odgovoril, vedoč, kam merijo prijateljeve besede. Iz žepa privleče pipico, da jo natlači.

»Saj sem že tolikokrat zabičeval svoji Jeri«, zamrmra polglasno, »naj ne brusi jezika nad drugimi ljudmi, pa — nič ne pomaga. Ženske so pač take: vedno imajo dovolj druga o drugi povedati in zabavljati, pa so vse enake kakor krajcarji.«

»Moja Mana pa nobeni nič žalega ne stori«, brani oče čast svoje hčere.

»Saj pravim, Mana je pošteno dekle, da malo takih. Zato ji pa druge zavidajo, ki same niso nič prida, in se lažejo o nji.«

»Pravijo, da si je tvoja Jera to izmislila«, govori starček skoro sramežljivo. »Šimen, le povej ji, naj mi pusti

hčer v miru. Velik greh je obrekovanje.«

Krik se začuje iz bližnje gošče sèm. Mana in Jera se bližata burno se razgovarjajoč. Prva nosi jerbas na glavi, druga pa butaro dračja.

»Aha, sedaj smo jo pa dobili«, kriči Jera iz daleka, zazrši očeta pred hišo. »Celo pot ji že pridigujem . . . glejte, kako se joka . . . seveda, slaba vest!« Zmagalno vrže žena butaro pred gostačem na tla.

»Za božjo voljo, kaj pa je?« vzdihne oče ter se bolestno prime za glavo. Pogleda sedaj hčer, sedaj Jero.

»Ovbe, govorila sta gori v hosti. Nista mislila, da pride kdo mimo, najmanj, da pridem ravno jaz . . .«, peni se starka v maščevalnem veselju.

»S kom je govorila?« sili zopet v njo gostač.

»I no, s kom? Tega bi pač ne bilo treba vprašati«, vjeda se poredno babnica. »S kom? S Korenovim hlapcem, pa z nikomur drugim!«

»To ni nič hudega!« zarohni nad tožilko njen mož. »Ko bi bilo po tvojem, pa bi še jaz s teboj ne smel ziniti besedice, ker oba ne nosiva hlač. Le molči, stara, molči, sicer ti jaz zavežem jezik!« In mali možiček plane po koncu ter stopi srdito par korakov proti ženi.

»Kaj sta govorila?« vpraša gostač hladno.

»Saj se vé, kaj si imajo taki ljudje povedati«, toži babnica mirneje. »Smejale sta se in govorila, pa še dalje bi bila stala tam, ko bi ne bila jaz prišla.«

Mana je odložila jerbas in se postavila kot obtoženka pred očeta. Ihtela je, da bi se kamnu smilila, a Jero je to le še osrčevalo.

»Mana, kaj je bilo? Govôri resnico!« vpraša jo oče resno.

Pred bitvo pri Custozzi, dné 24. junija l. 1866.

»S senožeti so me poslali domov, naj doma opravim živino in večerjo pripravim. V gozdu me je srečal Andrej z vozom in mi rekel: „Dober dan!“ Jaz pa sem mu odgovorila: „Bog ga daj!“ Potem pa je še dejal, da bi rad on nesel ta-le jerbas mesto mene, ko bi utegnil, jaz pa sem se smejala in rekla, da ga sama lahko nesem, ker je itak le prazna posoda v njem. Tedaj pa je prišla Jera, ki mi je zmerom za petami«.

»Lažnivka!« zakriči le-ta. »Kdo pravi, da sem ti zmerom za petami? Mari si mi toliko, kolikor lanski sneg. Po gobe sem šla in po drva, ne pa tebe loviti«.

»Jera, ko bi ti bila Mana res toliko mari, kolikor lanski sneg, pa bi ne stresala vedno jezika nad-njo«, zbada jo soprog.

»Če ni bilo nič drugega, kakor to, ni bilo nič hudega«, oglasi se oče mirno.

»Nič drugega ni bilo«, zatrdi hči, »odgovoriti pa sem mu morala, ker me je ogovoril«.

»Seveda, če ni bilo . . .« ugiba hinavsko babnica.

»Ni bilo, ne!« zakriči nad njo Šimen in stisne pest. »Molči, baba, sicer te . . .«

Žena pograbi butaro in godrnjaje odhiti.

»Mana, le nikar ne jokaj, saj veš, kaka je moja stara. Da si poštena, to vé vsa vas. Ko bi bil jaz na tvojem mestu, še ne zmenil bi se za tako blebetanje«.

»Tiho bodi, Mana, tiho!« oglasi se še oče, ko hči ne preneha ihteti. »Saj ti verujem, da si poštena. Drugič pa moraš bolj paziti, ker vidiš, kako hitro ljudje slabo sodijo. Nič naj te ne skrbi; jaz bodem govoril z Lukanom in mu povedal, kako je bilo!«

Mana je odnesla jerbas v vežo. Potolažiti pa se le ni dala. Ko je pokladala krmo živini, otirala si je še vedno oči.

Možaka pa sta pokramljala na trati še o tem in onem. Nobenemu se ni mudilo na delo; ta bi rad, pa ni mogel, oni bi lahko, pa ni hotel.

VII.

En gorek rek — srce odprè.
Gregorčič.

Odkar so ono nedeljo večer povedali hlapci Andreju, da mu je Mana »namenjena«, bilo je proč s pokojem njegove duše, proč s prostostjo srca. Vse misli so se mu sukale le okoli nje. Nobeno delo mu ni šlo prav izpod rok. Zdelo se mu je, da je v malih dneh vse pozabil, česar se je v letih naučil. Bil je gluh in slep za vse; še jesti se mu ni ljubilo. Cele noči je presanjal le o svoji nevesti.

Nekaj mu je delalo silno preglavico: Andrej ni vedel, kako bi odkril izvoljenki svoje srce. Napravil si je novo obleko po najnovejšem kroju; od témena do petâ je bil ves nov, da bi se pokazal, češ, nekaj imam še pod palcem. Trudil se je, da bi Manico kje srečal in jo nagovoril, a ni imel sreče. Šla sta sicer parkrat drug mimo drugega, a niti pozdravila se nista. Deklica je po očetovem navodu gledala sramežljivo v tla, Andreju pa je pri pogledu na-njo vselej kar sapo zaprlo, in zardel je tje do ušes, kakor kuhan rak. Potem pa se je jezil sam nad seboj in se grizel v ustnice, kakor bi bil zblaznel.

Vprvič je mogel izpregovoriti ž njo, ko jo je srečal na gozdni poti. A kako je bilo, že vemo. Predno je mogel ziniti kaj pametnega, zalotila ja je neizogibna Jera; konec je bilo pogovora,

ko se niti začel ni. Andrej je vskipel v onem hipu in priložil bi bil gorko zaušnico babéli, da ga ni bilo sram pred Mano. A sklenil je trdno maščevati se nad čarovnico, o kateri sedaj ni več dvomil, da hodi na Klek.

Bila je zopet nedelja, in Andrej se je kazal z nova v svoji gosposki obleki. Marsikatera zapuščena samica, ki pa ni bila rada v samskem stanu, škilila je skrivaj nanj in si na tihem želela, morda celo molila, da bi nji ponudil roko. Najhuje pa se je godilo Rezi. Z bistrim očesom je gledala Andreju v dno srca, vedela je, kaj se godi v njegovi duši. — Silno je bila nemirna zadnje dni, celo jokala je časih na skrivnem. Jezilo jo je, da bi imela gostačeva več moči nego ona, velika dekla pri Korenu, in ukrenila je, da pri prvi priliki pové Andreju vse, kar ji teži srce. Zato je bila danes v cerkvi tako razmišljena, da ni mogla moliti in ni nič vedela, kaj so gospod povedali, le oklice je poslušala z ušesi in ustmi. Po maši pa ga je natančno zasledovala, dokler se ji ni izgubil s tovariši v krčmo.

Isto nedeljo večer so bili pri Korenu vsi doma pri večerji, le hlapca ni bilo.

»Ali je bil pri krščanskem nauku?« vpraša oče po dolgem mučnem molku, ko sedé že vsi okoli mize in se ne ganejo, kakor bi še nekoga čakali.

»Bil je, da!« pove hitro Reza. »Jaz sem ga videla; pri zadnjem oltarju je stal«.

»Kar jejte, saj ga ne bo!« opominja Korenka vidno nevoljna.

»Saj bi bilo menda najbolje, da bi ga prav nič več ne bilo«, dostavi sin skoro vesel.

»Jurij, kaj pa misliš?« začudi se velika dekla. »Kdo bo pa potem mlatil, kosil, sejal? Toliko dela, ljudij pa tako bore malo!«

Micka se nehoté namuzne radi Rezine umetne zgovornosti, a precej ji zastane smeh, ko zagleda očetov obraz. Že itak nevoljnega je spravilo deklino besedičenje v hudo jezo.

Srpo pogleda tje čez mizo in kakor pičen plane kvišku ter zakriči: »Kaj mi boš ti ukazovala, koliko nas mora biti! Šment! Ako ti ni vseč, pa pojdi! Lenaril pa pri nas ne bode nobeden«.

Reza osupne. Od Korena ne bi šla rada, zlasti sedaj ne. Molčé vstane izza mize in stopi skozi vrata, a predno jih zatvori za seboj, glasno zaihti.

Celi družini se je skazila večerja, nikomur več ne tekne.

Molk nastane.

»Kaj bomo pa jutri delali?« vpraša oče mirno, da se ni vedelo, ali velja vprašanje ženi ali sinu. Oba pa sta vedela, da hoče uvesti s tem zopet dobro voljo v družbo, ker takih vprašanj nista bila vajena slišati iz očetovih ust. Bil je namreč v gospodarstvu povsem nezavisen.

»Za poljska dela ni; saj je vse premočeno, in še vedno lije dež«, odgovori soproga dobrovoljno.

»Tisto hosto bom speljal domov, ki že od zime gnije v gozdu. Jeseni bo zopet drugega dela čez glavo«, ponudi se sin.

»Ti mi je že ne bodeš vozil«, odgovori oče dobrohotno. »Kaj se vtikaš v taka dela, ki so pretežka za-te . . . ! Hm . . . z Andrejem vem, da ne bo nič. Pijan bode prilomastil domov, zjutraj pa, ko bode treba iti na delo, dremal bo, kakor bi bil ubit . . . Že vidim, da bodem moral sam napreči in iti . . .«

»Saj pravim, kar plačajte ga! On ni več za našo hišo«, ponavlja Jurij svoj svét.

»Res bo treba drugega iskati«, meni mati. »Vedno je nerodnejši . . . No,

toliko potrpiamo ž njim, da podelamo glavno delo, potem naj pa le gre«.

»Najbolje bi bilo, da gre kar jutri«, sili zopet sin, vidno oveseljen zaradi materine izjave. »Bodem že jaz opravljal dela namestu njega«.

»Kaj bodeš ti?« ugovarja oče, a vidi se mu, kako mu ugaja sinova postrežljivost in delavnost. »Po oni drobiž pojdem jaz, ti pa doma kravam mrve nakôsi, in Andrej, ako ga bodo noge nosile, izvozi naj gnoj iz hleva«.

Oče je vstal izza mize. Obrnil se je v steno, da je prikril notranjo radost radi sina, katera se mu je na obrazu smehljala. Mati pa vedoč, kaj premišljuje mož, dala si je nalašč opraviti z obleko poleg peči, in tudi nji je bilo sladko pri srcu. — Srečen je bil tisti večer za očeta, mater in za sina.

Dočim je Micka v kuhinji posodo pomivala in mislila o tem, kar je ravno kar videla in slišala, ihtela je bridko njena tovarišica v svoji stanici, a ne zaradi sebe, temveč zaradi Andreja. Silno jo je skrbelo, ker ga je Koren hotel že jutri pahniti skozi duri. Sklenila je, da pojde takoj za njim, naj gre, kamor hoče. Pri oknu je stala in poslušala, kdaj bi se začula kaka hoja. A ni ga in ga le ni! Vse že spi po hiši, le Reza bedi. — Na tihem se splazi iz hiše in gre Andreja iskat, da vsaj ne prilomasti domov in vse družine ne vznemiri. Doli na polju se srečata.

»Andrej, kakšen pa si?« pozdravi ga ljubeznivo.

»Stvar, kdo pa si?« odzdravi ji oni trdo.

»Ovbe no, zakaj te pa že popreje ni bilo domov? Oče so bili strašno hudi; proč te mislijo dati«, svari ga dekla in ga prime, da ne bi omahnil v blato.

Andrej se umiri spoznavši Rezo.

»Čemu pa me hodiš iskat; saj znam sam pot do doma«, pravi ji prijazno.

»Bala sem se za-te!« odgovori mu.

»Kaj bi bilo, ko bi sedaj pribrenčal domov in starega predramil! Še jutri bi ti pokazal vrata. Jaz sem te branila, pa me je grozno oštel, še večerjala nisem — zaradi tebe«.

»Zakaj pa nisi? Ali sem ti morda jaz branil?« posmehuje se ji.

»Oh, kakšen je klobuk!« vikne dekla, pobravši mu ga iz blata. »Nov je, pa tako malo skrbiš zanj«.

»Glej jo no, kako govori, kakor bi bila že moja babnica!« kara jo na pol resno, na pol v šali.

»Če še nisem, pa še bom«, pristavi hitro Reza silno sladko in mu potisne osnažen klobuk na glavo.

»Ko bi te jaz hotel!« draži jo hlapec. »Pa so druge gorše, nego si ti. Gostačeva je meni namenjena; vse tako govori«.

»Oj, Andrej, Mano ima že drugi, za njo se le obriši«, pove mu dekla maščevalno. »Ona bode pri Korenu gospodinjala: vse tako govori; jaz pa bodem pri tebi: vse tako kaže«.

Reza se prisiljeno nasmehne.

»No, ti boš pa pri meni!« potrdi ji hlapec.

Prišla sta do domačega dvorišča.

»Pazi, da koga ne prebudiš«, šepne mu Reza v uho. »Lahko noč! Dobro se počij!« In rahlo po prstih stopaje se bliža hiši.

Andrej pa ropoče s svojimi težkimi škornji po stopnicah na svisli. Zarije se v slamo in zaspi.

Reza pa je še dolgo bedela to noč. Sama s seboj je bila zadovoljna, da se ji je vse tako srečno steklo. Misli na bližnjo poroko ji niso dale potrebnega pokoja.

(Dalje.)

Samsonova smrt.

Bogu naj na veke razlega se čast,
Da Samsona v našo privel je oblast.

Prepevaj mladina, raduj se starost,
Ker Samson nam v hramu bogatem bo gost.

Ubiral bo strune na steber oprt,
Izlival bo v pesmih nad nami svoj črt.

V železje že leto in dan ukovan
Prestopil bo slepec zaduhli svoj stan.

Moj narod pa danes slovesnost praznuj,
In Samson, če hče, se nad nami maščuj!»

Kako govori jim glavar na srcé,
Spričujejo klici, ki votlo doné.

Mladič privede zdaj Samsona v hram,
»Kje stebra sta deček?« »Moj Samson, le-tam««.

In krik se začuje, od sten pa odmev:
»Tako Filistejec izraža svoj gnjev.

Nekdaj se junak naš nikogar ni bal,
In mislil pač ni, da pred nami bo stal.

Po strunah posezi in naglo zapoj,
Kako te proslavlja sovražnikov roj!«

Kaj strese se Samson, ko čuje zasméh?
Kaj misli, kaj stega roke po stebreh?

»Gospod moj, domisli se moje moči,
Pregrehe pozabi, daj moč mi z lasmi.

Da dom svoj maščujem, sovraga zdrobim,
Če prav mi umreti neslavno je ž njim!«

Stebrovje se zmaje. — Porušen je hram.
Uteklet osveti ni niti en sam.

V. S.

Jetnik.

Le sij na nebu blede ščip
V poletno tiho noč,
Še k meni, dej, prisij za hip
Tolažbe mi nesoč!

Jetnik iz boja v ječi jaz
Premišljam prešle dni,
Bridkost na licu, v prsih mraz —
In trudne so oči.

Hudó je meni v dnu srcá;
Kakó je svet krasán!
Spomin pokoja mi ne dá —
Obupen je moj stan!

Le sij na nebu blede ščip
V poletno tiho noč,
Še k meni, dej, prisij za hip
Tolažbe mi nesoč . . .«

In nagne se, zaspi junak,
Objame sèn ga zlat,
Ponese ga kot piš legak
Do rôdnih dragih trat.

Svetal prizor! Končan je boj,
On vrača se domov,
Pozdravlja svojcev ga nebrój —
Pred njim je dom njegov.

In oče, rádoti prevzet,
Objema ga solzan,
Blagruje mati, srečna spet,
Vrnitve njega dan.

Nevesta zôrna cvetnih lic
Naproti mu hití,
Ljubó jo spremlja trop družic,
In ona mu velí:

»Prišél si vendar, ženin moj,
Končan je bojni grom —
Nevesto srečno zdaj s seboj
Povêdi me na dom!«

Mladénki seže on v rokó
Veselja koprneč,
Z obleko svatovsko, novó
Zamenja bridki meč.

Potem pa urno v božji hram,
Nevesta, svatje ž njim! . . .
Zbudí se . . . »Sam! Tu v ječi — sam!
Te sanje — prazen dim!«

Obup jetnikovo srce
Pretrse oni hip —
Kdaj v krilu rôdne mu zemljé
Sijal boš, blede ščip?

M. O.

Prijatelj.

(Spisal A. Sinigoj.)

Bival sem za dalje časa v mestecu S. Kot najzanimivejši osebi cellega kraja so mi opisovali nekdanjega trgovca Ivana Kuliča — okrajni zdravnik, ki se je kaj rad pobahal, da je bil prečital Lovčeve zapiske v izvirniku, izvolil ga je nazivati Nedopjuskina — in pa njegovega prijatelja Mateja Ščuko. Ti dve imeni so mi izgovarjali nerazdružno, z nekako važnostjo, ali kako bi se izrazil; pravili so mi ob obeh prijateljih toliko šaljivih dogodbic, da sem si naposled v resnici jako želel seznaniti se s čudakoma.

Sreča mi je bila ugodna, in nekega dne me je znanec predstavil gospodu Ivanu Kuliču, kateri me je precej povabil, naj ga obiščem v njegovem »Tuskulumu«, kot je izgovarjal.

Par dnij pozneje sem prestopil prag njegovega dokaj čednega domu.

V veži naletim na slugo, snažečega zamazan ogrtač. Na stolu poleg sebe je imel vdeto šivanko in pa škarje.

»Pa ne vem . . . res ne vem«, odvrne mi na vprašanje, je-li gospod domá . . . »Kopal sem na vrtu. A pri nas je križ. Gospod gre, ne pové nič kdaj, kam — ter pusti vse odprto . . . seveda, jaz pa, da bi bil povsodi, sedaj na vrtu, sedaj, da bi čuval hišo . . . Toda poskusiva, ali je gospod domá«, pridene namežikajoč mi ter sune z nogo v stol, da se z velikim ropotom zvrne po kamenitem tlaku.

Glasno se zasmejem.

»Tiho, tiho!« šepne sluga in posluhne.

»Šorš!« začuje se vrhu stopnic tanki glas gospoda Kuliča.

»To sem jaz«, deje sluga . . . »Vedno me tako kličejo, dasi so me krstili za Jurija«.

»Šorš!« začuje se zopet v še višjem tonu.

»Slišim, slišim . . . précej, gospod«, vzklikne Jurij pobirajoč stol.

»A kaj tako ropočes, nesnaga! Ne veš, da ne more gospod Ščuka trpeti ropota, á?«

»Neki gospod želi govoriti z vami«, odvrne sluga, ne meneč se za jezo svojega gospodarja.

Šel sem po stopnicah v nadstropje. Na hodniku je stal gospod Ivan Kulič, pušeč iz dolgocevne pipe.

»Bog vas vsprejmi pod mojo streho«, vzklikne stiskajoč mi roko . . . »Kolika prijaznost! Toda izvolite iti v sobo!«

Vêde me v izbo ter me posadi na zofo, kateri se je poznalo, da gospodar večkrat obut na njej leži. Pogovarjala sva se o vsem, kar je nama prišlo na misel.

»Vidite, tu imam jaz svoj Tuskulum. (Kaj rad je rabil to besedo). Mirno živim tu s svojim prijateljem. Moj Bog, kaka škoda, da ni doma gospoda Ščuke! Predstavil bi vas. Videli bi, kako ljubezniv človek je. Pa odšel je že zgodaj, ko sem še ležal«.

»Res, kaka škoda!« vzdihnil sem ter se ob enem spomnil, kaj so pripovedovali o njem, da je namreč jako divji in da se je že pretepal . . . »Ali že dolgo bivata zajedno?« vprašal sem.

»Ne baš . . . Kaj bode, kakih petnajst let, odkar sem ga spoznal«. Zazrè se v podobo visečo nad mojo glavo.

»Petnajst let!« začudim se . . . »Jeli možno, da toliko časa vstraja prijatelj-

stvo? Izvestno vaju je moralo kaj posebnega združiti«, govorim prekanjeno, hoteč čuti od njega, kar so pripovedovali po mestu — seveda s premnogimi premembami, kot je sploh običajno v malomestnem življenju.

»Da, posebnega nekaj . . . Čudna zgodba . . . Dolgočasila bi vas«.

»Prosim vas, gospod Kulič. Nasprotno: zeló bi me zanimala«.

»Govorite-li resnico?« vzklikne živahno . . . »Ali vidite, dolgo je že od tega, in spomin mi jako peša. Kaj sem bil tedaj, skoraj še dečak, ko sta mi pomrla roditelja ter mi pustila dom in prodajalnico. Sam naj bi odslej skrbel za-se ter se ubijal s trgovstvom. In res, kakih šest let sem tako prebíl . . . ne baš slabó. Imel sem pa tudi pamet na pravem koncu. Vendar pa se naposled človek naveliča tako se ubijati ter delati Bog vé za koga. Vidite, tudi jaz sem bil naposled sit vsega in sem dejal: Ivan, za koga se toliko trudiš, toliko nočij ne prespiš, misleč le na to, kako bi povzdignil kupčijo; za koga nabiraš denar? Za zavidljive sorodnike? . . . In sklenil sem, da se bodem ženil. Pri vsaki pošteni hiši je treba gospodinje . . . zakaj bi se s posli sam toliko trudil? — In nekega dné napišem pismice ter ga dam Šoršu — že od mladih nog je pri nas —, naj ga nese gori k Huberju. Bil vam je sluga pri sodišču pa imel je hčer . . . Ano . . . In ta, da bi postala moja žena, tako sem pisal Huberju, proseč ga, smem-li priti v snubce. Da naj pridem, tako mi je odgovoril. Moj Bog, ali si morete misliti srečnejšega človeka, nego sem bil jaz tisto nedeljo, ko mi je dekle reklo, da me hoče vzeti ter mi biti zvesta soproga pred Bogom in pred ljudmi? Bil sem srečen tedaj . . .«

Zadnje besede je tiše izgovoril ter se zopet zagledal v sliko nad mojo glavo.

»Kmalu potem je bila poroka«, nadaljuje po kratkem molku . . . »Kako je oživela tedaj hiša! Takoj se je poznalo, da imamo gospodinjo. Preje se mi je zdelo vse tako mrtvo po domu . . . prav kakor da bivajo še duhovi umrlih roditeljev po praznih sobah. Po poroki pa mi je vzknilo novo življenje: oživelo je — rekel bi — mrtvo zidovje, kakor da se raduje moje sreče. Vidite, gospod, tisti meseci so nama pretekli kar takó, da niti sama nisva vedela, kdaj . . . No, kupčija ni več napredovala. Ana je bila namreč zeló preširna; hotela se je oblačiti prav kakor grofovska hči. Kar sem imel najlepšega v prodajalnici — vse je ná-se zvlekla. Seveda jaz ji nisem branil. — Preživela sva tako leto, dve leti in jel je k nama zahajati neki Prus ali kaj, ki je poučeval v našem mestu glasbo. Vidite, i ona se je hotela učiti . . . Še sedaj stoji v sobi, kjer je bivala, glasovir. Kolikokrat sem se že namenil, da ga dam razbiti in v peč vreči . . . No, človek pozabi.«

Nekako zaničljivo mahne z rokó po zraku ter reče:

»Toda vi se dolgočasite . . . Pa saj sem vam pravil«.

Ugovarjam mu, pa me ne posluša, ampak nadaljuje:

»Vidite, tako je prišlo, da se je nekaj izcimilo med mojo soprogo in učiteljem Prusakom. Kajpada, meni se ni niti sanjalo. Gledal sem le, da sem ji spolnil sleharno željo. Nekega dné pa odpotuje Ana v I. obiskat prijateljico, kot je dejala. Šla je sicer tje, pa tudi Prusak je šel za njo tjekaj . . . ali nazaj je ni bilo več. Dobim pismo . . . menil sem, da je še v I., a bila je že tam nekje gori v Nemcih. Od tam mi piše, da se je varala, misleč, da me ljubi, da je nesrečna . . . in take in enake fraze, kakor si jih more izmisliti le hudiču zapala

duša . . . Ali vidite, jaz sem jo ljubil. Bila mi je pol življenja. In če jedna polovica propade, kam z drugo? Prve dni sem prejokal . . . tako se mi je bila navezala na dušo. Bil sem prav kakor otrok, ki mu odmrje mati. Peklo in žgalo me je tu notri in sklenil sem, da zapišem svojo dušo vragu. Verjamete-li, da sem že stal tam pri reki ter si slačil suknjo . . . Bil sem brezumen . . . A baš ko hočem skočiti v tolmun, pograbi me nekdo za vrat ter zakriči: 'Stoj, duša ničvredna!' Potem pa začutim udarec na lice . . . kar zazvenelo mi je po ušesih. Zgrudim se. A gospod Ščuka — sam Bog ga je bil prinesel — me je še naprej obdelaval . . . prav pošteno me je pretepel. Pa storil je prav. 'Misliš ti, da te je Bog zato ustvaril, da bodeš svojo dušo zlodeju prodajal?' kričal je nad menoj . . . In vidite, gospod, tega mu ne morem nikoli pozabiti. Od tedaj pa biva pri meni. Zlata duša! Študiral je nekda . . . pa bil je preslobodoljuben. Natepel je profesorja, potem pa je pobral svoja kopita . . . In tedaj, ko sva se midva seznanila, klatil se je po svetu ter iskal kruha, ali nikjer ga niso hoteli . . . pomislite, takega človeka! Toda vidite, on vam je zeló odločen . . . Kar si vtepe v glavo, mora se zgoditi . . . kar besen vam je na to.«

»A vaša soproga?« vprašam tiho.

»Ona . . . No, pozneje mi je še enkrat pisala, da bi ji odpustil . . . Pisala je, da boleha . . . Odgovoril ji nisem. Kmalu potem sem dobil dopis od ondi, kjer je poslednji čas bivala, da je umrla v bolnišnici. In moral sem še plačevati za njo. Pa bodi si!«

Umolknil je ter nepremično zrl na steno.

Začujejo se koraki. Duri se odpró, in pokaže se glava gospoda Ščuke.

»Ali se počutite dobro, gospod Kulič?« vpraša, a ne prestopi praga.

»Dobro, kot vidite. Toda stojte, gospod Ščuka! Gospod . . .«

»Dobro, dobro. Pridem précej«, deje gospod Ščuka ne čakajoč, da bi Kulič izgovoril ter izgine.

»Igrate na karte, gospod?« vpraša me Kulič, ko je odšel njegov prijatelj.

»Nekoliko«.

»On vam je kar mrtev na-nje. Karte, te so mu edina zabava. Izgubava sicer redno, a trdno je prepričan, da mora enkrat dobiti. Preigra vam, če treba, cele noči. Ne smem mu ničesar reči, ker vem, da bi potem ne vstrpel več pri meni. In kaj bi počel jaz sam? Niti ure ne bi mogel več mirno spati vedoč, da je on v bedi. Vidite, sinoči me je prestrašil. Sedim vam ravno na tem-le mestu, kar pride ter položi pred-me . . . Bogme, da sem se ustrašil . . . Prinesel je samokres s seboj. Bog vedi, kje ga je bil dobil . . . Hočem vreči skozi okno zarjavelo stvar . . . 'Ne šalite se, ker je nabit', reče mi. Kurja polt me oblije. 'A čemu vam bode?' zakričim. 'Posodim ga vam, kadar . . .' No, začne se na vse grlo smejati. Oh, strašan človek vam je.«

Kmalu se vrne Ščuka ter malobeseden sede k oknu, zroč sedaj mene, sedaj skozi okno v jasno nebo.

»Pravil sem gospodu o vas, kako ste me bili tedaj premikastili, gospod Ščuka«, reče Kulič s smehom, izkušajoč razvedriti svojega prijatelja.

»Prava reč«, odvrne ta ter se zopet zamisli. Govor je vedno bolj zastajal. Kulič je začel s prsti bobnati po mizi . . . Poslovil sem se.

»Da se zopet vidimo«, opetoval je Kulič, spremljajoč me celó do vežnih vrat . . . »On je danes pust«, dodá kažoč mi s prstom navzgor . . . »Toda vem,

kje ga čevelj žuli. Igral je včeraj . . . seveda izgubil . . . napravil dolg . . . » Zadovoljno se je smejal pred-se . . .

Kmalu potem sem moral nenadoma oditi iz mesteca, tako, da se niti posloviti nisem utegnil od Kuliča in njegovega prijatelja; vendar pa mi je znanec, bivajoč ondi, često dopisoval o njiju.

»Kakor veš«, pisal mi je nekdej, »gospod Ščuka kaj strastno igra in za velike vsote. Seveda gre vse le iz žepa dobrodušnega Kuliča, ki dá, če treba, za svojega prijatelja i dušo . . . Živita vedno siromašneje, in saj ni čuda! . . .«

In drugi pot mi je sporočil, da je gospod Kulič odslovil slugo: » . . . ker ga nima s čim plačevati. Zlata duša . . . upiral se je na vso moč, da ga je moral Kulič skoro zapoditi. Sedaj živita sama v dômu. Toda ne čuješ bridke besede iz ust Kuličevih. — A pomilujemo ga vsi . . .«

Tako moj znanec.

Prišlo pa je še hujše.

Nekega večera pride gospod Ščuka precej pozno domov. Kulič je še sedel za mizo ter čital iz nemškega romana, ki si ga je bil nekje izposodil.

»Ali ste se dobro zabavali, gospod Ščuka?« vpraša krotko kot običajno, odloživši knjigo.

Ščuka ne odvrne ničesar, ampak hodi naglo gori in doli po sobi. Naposled se ustavi pred svojim prijateljem ter pravi:

»Gospod Kulič, jaz sem lopov.«

Prestrašen ga pogleda Kulič. Hoče govoriti, ali samo vzklik čudenja se mu izvije iz prsij.

»Jaz sem lopov«, ponovi Ščuka s trdim glasom . . . »Zakaj me niste kot psa odpodili tedaj, ko ste zapazili, kako moč imajo do mene karte? Zakaj ste plačevali moje dolgove?«

Gospod Kulič ostrmi, ne vedoč, ali bdi, ali sanja.

»Kartali ste zopet?« vpraša tresoč se, ko se zavé.

»Sem«, odvrne Ščuka, prekrizavši roki na prsih.

»In izgubili?«

»Izgubil«, ponovi oni.

»Ter napravili dolg?«

»Da«.

»Mnogo? Zadostuje-li, če prodam uro? Urar bi jo bil že rad kupil . . . In čemu bode meni? Vidim na stolp«.

»Premalo«.

Za par hipov nastane molk. Kulič zre tožno pred-se, ustni se mu krčevito gibljeta, kar vzklikne:

»In če prodam vrt? . . . Sosedu bi ga gotovo rada kupila«.

»Premalo«, glasi se odgovor.

»A prodam hišo«, zakriči Kulič ter stopi nekoliko korakov bliže svojemu prijatelju.

Za hip zaleskeče oko Ščuki — Kuliču se je zdelo, da se mu je utrnila solza — a potem zmaje z glavo.

»A kaj bi vi potem . . .? Berač . . .? Ne, niti beliča ne več od vas . . . Bil sem lopov, da sem vas tako dolgo odiral . . . Toda odpustite mi! Boljše, da jaz propadem, nego da oba . . . jaz, ki sem vsemu kriv«.

Zadnje besede je izgovoril odločno. Stopil je h Kuliču, kot da mu hoče podati roko, toda stresnil je z glavo, obrnil se in naglo odšel.

»Kaj nameravate?« zakriči Kulič za njim. Zboji se zanj. Steče za svojim prijateljem, toda ta je bil že zaprl duri svoje sobe. Kakor besen je razbijal Kulič po vratih, klical svojega prijatelja, sedaj ga prosil, sedaj zmirjal . . .

»Ne razbijajte, gospod Kulič«, zasliši se naposled iz sobe, in Ščuka se približa durim . . .

»Izprevidite sami, da mora tako biti. Pognal sem vam vse . . . Ne drznil bi

si več vam pred oči... Igral sem, igral mnogo... le malo — pa bi bil dobil... Toda sedaj ne morem plačati, ne morem biti mož-beseda, torej... Gospod Kulič, verjamete-li, da sem stoprav danes začutil, kaj je čast? Jel sem jo ceniti«.

»Čast... čast... Vrag vzemi tako čast!« vzdihuje Kulič.

»Pobrali ste me na cesti... jaz pa sem vas spravil na nič«, nadaljuje Ščuka, ne meneč se za tarnanje Kuličeve... »Dejal sem, da jutri poplačam dolg. Sporočite tje, da ne morem, ker me ni med živimi. Toda zdravstvujte!«

»Zdravstvujte«, zastoče Kulič, potem pa se zažene z vso silo v duri, da se hreščeče odpró.

Na mizi je gorela sveča. V trepetajočem svitu njenem so se nekako gibale vse stvari v mali sobici.

Poleg postelje je stal gospod Ščuka, v roki držeč samokres. Ko je Kulič planil v sobo, pogledal je nekako nejevoljno nanj, potem si je nastavil cev na čelo...

Kaj se je bilo za tem dogodilo, vtisnilo se je vse nekako temotno v spomin Kuličev, kakor je pozneje pravil okrajnemu zdravniku. — »Vidite, tako me je bilo prevzelo... Kakor da bi bil za nekaj trenutkov zapravil spomin... nič, nič ne vem«, govoril je. — No, toliko se je še površno spominjal, da je bil zamahnil po Ščukini roki..., da je čul strel, žvižganje krogel ter brenčanje kosov razletevše se cevi samokresove. Prestrašen je odskočil, a Ščuka je zakričal, pokrnil si oči z rokama ter se vrgel na posteljo.

Veselo je cvrčala sveča, goreča na mizi z velikim utrinkom... z ulice sta se čula krik in pesem ponočnjakov...

Brišoč si pôtno čelo je stal Kulič pred posteljo ter poslušal stokanje pri-

jateljjevo. Govoril bi bil rad, ozmirjal ga... toda dušilo mu je besedo.

»Prijatelj... prijatelj... Peče me in žge na dno srca. Bog me je kaznoval«, šepetal je po dolgem molku Ščuka ter stegnil roko, kakor da izkuša doseči Kuliča.

Osupnil je Kulič. Prijel je tovariša za roko ter mu privzdignil glavo. Solze so tekale Ščuki po licih, solze bolečine, ter se družile s kapljami krvi.

Pazno je posluhnil Ščuka.

»Ivan, je-li, da še gorí sveča?« vzkliknil je... »A temno, temno mi je vse pred očmi... Čuj, ko se je sprožilo, začutil sem bolečine v svojih očeh. Bilo mi je, ko da me zapušča duša...« Zaril si je zopet glavo v posteljno odejo ter ječal.

Nem je gledal Kulič pred-se.

Drugega dne je na vse zgodaj odšel iz doma iskat pomoči prijatelju. Skoro da ni na kolena padel pred zdravnikom, roteč ga, naj povrne luč očí nesrečnemu Ščuki. A ko je ta, očistivši nesrečniku očesi jeklenih drobcev, odmajal, porosile so solze upala lica Kuličeva; ihteč je odšel iz sobe.

Še tisti dan je prodal svoje posestvo, poplačal dolgove svojega prijatelja do zadnjega novčiča, in ko so se čez nekoliko tednov zacelili obronki na Ščukinem obrazu ter mu ponehale bolečine na ugaslih očeh, odpeljala sta se iz mesta. Nihče ni vedel, kam.

Kaka tri leta pozneje pridem slučajno na proščenje v T. Tam sem zadnji pot videl Kuliča, pa v kakšnih razmerah!

Med božjo službo uzrem v cerkvi pred stranskim altarjem berača-slepca, molečega na čislo. Tik njega mu je klečal tovariš, molil na knjižico ter se priklanjal sliki bogorodice. Precej na prvi pogled sem spoznal Kuliča in njegovega prijatelja. Zazeblo me je v dno

srea . . . Predno so se po opraviu začeli ljudje razhajati, odšla sta iz cerkve. Hitim venkaj.

Na nizkem zidcu, ki je oklepil cerkev, sedel je slepec, moleč polglasno. Poleg njega je stal Kulič bos, razcapan.

»Gospod Kulič«, vzkliknem.

Prestrašen me pogleda. Ne spozna me več. Povem mu svoje ime. Pomišlja se nekoliko, potem pa reče slepcu:

»Matej, ali se še spominjaš onega gospoda, ki naju je enkrat v S. obiskal?«

Molče odkimlje Ščuka.

»Vidite, gospod, kakšen revež je sedaj! Ali ste čuli, kaj se je bilo dogo-

dilo? . . . Moj Bog, kdo bi bil kaj takega pričakoval! — Prav kakor z otrokom moram sedaj ž njim ravnati«, govori mi Kulič tihim glasom . . . »A kaj gledate? . . . Ker sem bos? No, imel sem čevlje; dala mi jih je bila dobra duša . . ., a danes zjutraj sva šla čez brod. Držal jih je. Vidite, in prav sredi vode jih je spustil. Kaj sem hotel . . . Odnoslo jih je . . .«

Iz cerkve so se zagnali ljudje ter me odtirali od njega. Iz dalje sem še nekoliko časa gledal, kako je, držeč klobuk v roki, moledoval za krajcarje . . . Stojilo se mi je . . .

Na Samovcu.

(Povest. — Spisal *Podgoričan.*)

I.

Pomlad je prišla v deželo. Vsa narava se je oblekla v novo, zeleno oblačilo, posejano s pisanimi cvetkami. Prvi majnikovi dnevi so se vrstili v vsej krasoti. Zarko solnce je raz vedro nebo ogrevalo zemljo in topli jug je šumel po drevju, ki je prav sedaj najlepše cvetlo. Ljudje in živali — skratka: vse se je veselilo divne Vesne, ki je vzbudila in pomladila vso naravo.

Gori na Samovcu je baš pomladi najprijetneje. Zjutraj jih drami solnce že, ko imajo spodaj v dolini še meglo, zvečer pa jih zopet s poslednjimi žarki poljublja, predno se skrije za košati Mokrec.

Na Samovcu kaže vse, da tu biva trden gospodar. Hiša z drugim poslopjem vred je lepa in prostorna. Okoli

poslopja je velik vrt, poln najlepšega drevja; na spodnji strani vrta so njive, na gornjo stran, tje do gozda, pa so travniki. Pravijo, da ima Samovčan toliko sveta, kakor trije drugi skupaj. Pa tudi živine ima dosti ter prašičev; — kônj pa neče imeti Samovčan, dasi bi jih lahko redil. Pravi, da je sama baharija, voziti se s konji, češ, ako je človek zdrav, gre lahko peš, kamor hoče, ako je pa bolan, pa tako nikamor ne sme hoditi.

Samovčan je možak stare korenine, kakoršni bolj in bolj izginjajo v naših krajih. Rasti je visoke in krepke. Dasi je dokaj prileten — nosi jih že šestdeset —, hodi vedno ravno kot šiba. Lasje so mu že po malem začeli siveti, in odkar je po zimi prestal hudo pljučnico, izpadajo mu tudi močno, posebno

na temenu. Vêde se ponosno, a ne prevzetno in bahasto, ako tudi bi se lahko, ker ni brez cvenka. Ljudje ga čislajo, ker Samovčan rad pomaga znanecem, ako so v sili. Kadar pride v pravo družbo, dá še celó za vino; zato pa ni potratljiv in zapravljiv, ampak vsak krajcar dvakrat, trikrat obrne, predno ga izdá. Do svojih delavcev je natančen in celó oster, ako mu ne delajo in ravnajo po volji; plačuje pa jih dobro, da se ne morejo pritožiti.

Ljudje pravijo, da Samovčan ni napačen človek, samo žena potoži časih Pečarici, da je grozno svojeglaven, da se to, kar on hoče, mora zgoditi, naj se dela, kakor se hoče. Sosebno od bolezní sém ga je težko pregovoriti, in tako je prišlo okoli sv. Jurija, da so se na Samovcu tri dni grdo gledali samo zato, ker je rekla Samovčanka, da je sv. Jurij umoril zmaja, a Samovčan je trdil, da je ubil le kačo. Samovčanka nikakor ni mogla verjeti, da bi bila to kača, kar je v oltarju v Št. Jurju. Sv. Jurij sedi na konju in zabada sulico v neko zeleno žival, ki ima peroti in tri glave. Kolikor je pa ona kač videla na Samovcu — in tam jih je dosti —, ni bila nobena tej podobna, zato ni mogla verjeti, da bi bil sveti Jurij umoril kačo.

Gotovo bi se bili na Samovcu še dalj časa pisano gledali, da se ni zgodilo nekaj važnega.

Samovčan je gnal voli na semenj v Ribnico, kjer jih je prodal prav dobro. Nazaj gredočega dohiti Borovščak iz Brloga z vozom ter ga povabi na voz, ker ga je dobro poznal.

»Bodem pa prisedel, bodem vsaj prej doma!« reče Samovčan in se skobaca na koleselj. Poznala sta se možakarja dobro, zakaj mnogokrat sta bila že skupaj na semnju, ali v sodišču, in

tako še marsikje, da sta si bila dobra znanca.

»Ali si kaj dobro prodal, Samovčan?« vpraša Borovščak.

»E — kaj, dobro? Človek dandanašnji ne more dobro prodati. Premalo denarja je med ljudmi, zato ne more in neče nikdo kupovati. Ko bi ne bilo »Pajerca«, tudi jaz bi ne bil mogel prodati svojih voličkov«.

»Ti — kaj praviš, kam pač to pride, če ne bo imela nobena reč, ki jo imamo na prodaj, nič cene, obleka in posli so pa dan za dnem dražji?«

»Veš kaj, jaz pravim, da pridemo vsi na nič, da čez nekaj let bomo sami berači. Jaz na leto komaj toliko pridobim, da plačam posle in pa nenasitno davkarijo. Ne vem, kako bi bilo z mano, ako bi ne bil v boljših časih ničesar prihranil«.

»E, kaj ti! Ti plačaš posle in davke, pa si prost; jaz sem pa drugače v kleščah. Otrók imam dosti, in vsem je treba jedi in obleke, in mlajša dva fanta sta še sedaj v šolah, kar me silno denarja stane«.

»Bodeš pa imel gospoda«.

»E — gospoda? No, lahko bodeta gospoda, ako bodeta hotela dobro!«

»Potlej ti pa pomoreta!«

»Kaj? — da bi pomagala? Le gledi, kateri pomaga očetu, kar jih je iz naših krajev v dobrih službah! Morda Borovščakov, Čičev ali Cerejčan? Prav nobeden se nič ne zmeni za dom, četudi je povsod potreba. Prej, dokler so hodili v šolo, obetali so pač vse, in stariši so šteli, dokler so imeli: sedaj pa jim vračajo z nehvaležnostjo. Moja dva ne bodeta delala nič drugače«.

»Nič se ne boj, — saj tebi ne bode treba denarja«.

»E, treba, treba! Gledi, vsakemu bode treba šteti doto, otrók je pa dosti. Saj

veš, da se dandanes nihče ne more močiti ali ženiti brez denarja«.

»Ne bo take sile ne, saj ne bodeš dal vseh hkrati od hiše. In potem napraviš že tako, da ne bodeš štel takoj dote«.

»Veš kaj, Samovčan, kako ti je že ime, da te bodem klical po imenu?«

»Za Antona so me krstili«.

»Jaz sem pa Jože. Veš kaj, Anton, jaz vem, da bi tudi ti takega zeta po strani gledal, ki bi prišel k tvoji hiši s praznima rokama«.

»Seveda, brez okroglega ne bode smel biti, da ne bodo ljudje rekli, da je Samovčan moral berača vzeti, ker se kak boljši ni hotel priženiti na Samovec«.

»Vidiš, prav praviš, Anton, denar mora biti, brez denarja ni dandanes kmet nič, in če zet ne prinese sabo denarja k hiši, na domu si ga tudi ne pridobi; saj vidiš, da si ga tudi pridobiti ne zna tak človek, ki še sam ni imel denarja«.

»Saj res, Jože, denar mora biti, sicer ni nič.«

»Denar, denar, ta stori moža dandanes; kdo se za kaj drugega zmeni! — Ti, ki sva se že tako-le nekako o zetih zmenila, povej mi pa še, katerega si si kaj izbral za zeta. Saj bodeš jemal zeta — ne?«

»Seveda ga bodem jemal, saj ga moram vzeti, ker mi je sin umrl, Bog mu daj nebesa! Izbral si pa, da ti naravnost povem, nisem še nobenega«.

»Še nobenega si nisi izbral? Ali še ne izročiš svojega gospodarstva?«

»Sedaj še ne nameravam dati gospodarstva iz rók. — Ako bi se pa kak priden in dober človek dobil, ki bi hotel priti na Samovec, ne branil bi se tudi jaz ne dati gospodarstva iz rók«.

»Ali se ti že kaj ponujajo za zete? Kaj bi skrival? Kar naravnost povej, saj je že vse jedno!«

»Še prav nobeden se mi ni ponujal, da ti odkritosrčno povem«.

»Pa izbranega imaš vendar že!«

»Prav nobenega«.

»Ima ga pa dekle«.

»Dekle? Anica? Anica, da ima katerega izbranega? Tega pa ne vem. Pa kaj? Katerega bi pa hotela imeti, saj ni nobenega takega; skoro bi rekel, da tudi Anica nima nobenega izbranega«.

»No, katerega pa misliš — takole kaj, ki bi bil po tvoji volji?«

»E, veš kaj, da nobenega takega ne poznam; veš, kar je tam okoli nas mlajših, vsi so nekako izprijeni!«

»Ti, Anton, jaz pa poznam takega, ki bode imel denar in je tudi priden«.

»Ti ga poznaš?«

»Da! jaz ga poznam, in ako hočeš, pripeljem ga tudi gori na Samovec, da ga bodeta videla z dekletom«.

»Katerega pa misliš?«

»Bodeš ga že videl, ko prideva k vam gôri!«

»Pa mi vsejedno prej povej, da vsaj doma lahko povem ženi in hčeri!«

Borovščak se malo odkašlja, potem pa nekako boječe reče: »Moj sin Dominko bi gotovo rad šel na Samovec«.

»Tvoj sin — Dominko?« začudi se Samovčan.

»Da, moj sin Dominko je tisti, ki pride na Samovec, ako hočeta ti in tvoja hči«.

Oba sta molčala.

Sivec je počasi kinkal z vozom.

Borovščak ga ni priganjal z bičem — in ni težko uganiti, zakaj ne. »Čim dalje sva skupaj, tem več se bodeva pomenila«, mislil si je Borovščak v svoji premeteni butici; »in, če Bog dá in moj patron, omehčam ga, da bode

pustil do sebe ter se dal pogovoriti, da vzame mojega sina za zeta«.

Samovčan je mislil, mislil in mislil, in v zamišljenosti ni slišal nič, ni videl nič, da je še celó na Virju pozabil z voza skočiti, da bi šel po bližnici čez goro domov. Borovščak ga ni hotel opozoriti, da bi se v sredi važnega govora ne ločila.

Ko sta bila že onkraj Luknje in je ostalo Virje precèj poti za njima, reče Borovščak: »No, kako bode, Anton?«

»Kako bode? — kar pridita, kadar hočeta, pa se zmenimo do dobra«.

Ko zagleda sedaj Samovčan na desni ceste znamenje, spomni se, da se je predaleč vozil. »Oj ti šent, ti, kaj pa sedaj? Pozabil sem z voza stopiti, da bi šel po bližnici mimo Grmade domov«.

»E, ni taka nesreča, ne; potegnem te pa jaz dalje, da ne boš mudil«.

Samovčan se je udal in Borovščak je švrknil po sivcu, da je hitreje vzdigoval kopita.

»Ti, Anton, kako pa, če ima dekle kakšnega drugega?«

»To naj tebe nič ne skrbi«.

»Veš, saj me ne skrbi, jaz samo tako pravim, da bi bilo to-le malo nerodno«.

»E, kaj bode nerodno!«

»Veš, ako ima dekle drugega rada, branila se bode vzeti mojega Dominka«.

»Jaz ti rečem, da te naj nič ne skrbi; ako jaz rečem svoji Anki, da mora tega in tega vzeti, mora ga, tudi, če bi bilo vse narobe«.

»Kaj pa mati?«

»Mati se ne bode prav nič ustavljala«.

»Ko bi bilo pa vendar kaj?«

»Ti, Jože, čakaj, da te jaz nekaj vprašam. Ti, ali si že kdaj slišal, da je Samovčan dano besedo snedel?«

»Ne, tega pa ne, kaj takega pa še nisem slišal«.

»Jaz tudi mislim, da nisi, in ti še rečem, da nikdar nič takega slišal ne bodeš. Ako ti jaz rečem, da pridita s fantom pogledat, pridita, in kakor se bomo zmenili, tako bode, ako tudi ne bode vse po dlaki dekletu ali pa moji ženi. Veš, na Samovcu sem jaz gospodar«.

»Tako je prav, Anton, kakor ti rečeš, tako se mora na Samovcu zgoditi. Bodeva pa prišla s fantom, ako si zadovoljen«.

»Kar sem rekel, rekel sem; pridita in zmenili se bomo«.

Nekakšno veselje je občutil Borovščak po vsem životu.

»Ti, malo hitreje poženi to leno mrho, da mi ne bode treba prav po noči hoditi skozi gozd«.

Borovščak je zavihtel bič in je prismodil konja čez rebra, da je vzdiral po klancu.

»Imaš kaj dobre sosede?« vpraša Borovščak.

»No, sosedje so dobri, samo da so precej oddaljeni, pa saj so menda samo zato dobri, ker nismo ravno preveč skupaj«.

»O saj vem, da ravno zato, in pokojni Čič — Bog mu daj nebesa, saj si ga poznal — dejal je vedno: »Čim dalje je sosed od tebe, tem večja prijatelja sta si«.

»Res je to! S Pečarjem sva si prav na roko, tako, da se ne morem pritožiti nič radi njega«.

»Da se le razumete s sosedi! Pri nas je pa zmerom kakšna sitnost ž njimi. Sedaj ni jednemu prav to, sedaj ono, tako, da se kar nič ne moremo«.

»E, ljub je mir med sosedi, jaz vedno pravim«.

Ravno mimo Cerejega sta zavila z vozom, ko je pri sv. Roku zazvonilo »Ave - Marijo«. Moža se odkrijeta in molita.

»Danes sem pa res kesán«, reče Samovčan, ko se prekriža in pokrije.

»Še malo tje do sv. Trojice te potegnem in potem bodeš pa v jedni uri lahko skozi gozd doma«.

»E, bo že, saj bode nocoj mesečno«.

Sivec je še precej hitro dirjal z vozom; ako se je pa katerikrat spozabil ter je začel položneje klapati, švrknil ga je Borovščak, da je dohitel, kar je zamudil.

Gôri pri sv. Trojici je skočil Samovčan raz koleselj.

»No, ti Borovščak, lahko noč! Pa kmalu pridita s sinom!« dejal je Samovčan ter mu podal roko.

Borovščak prime roko ter mu jo krepko stisne. »Na vnebohodovo prideva, do tje se pa kaj doma pomenite, kako in kaj. Lahko noč!«

Borovščak je obrnil konja in voz, Samovčan je pa krenil čez polje proti bližnjemu gozdu.

Nekako dobro je bilo Borovščaku pri srcu. Vesel je bil, da se mu je tako dobro naredilo. Sin Dominko mu je delal mnogo preglavic in sedaj, ko se ga je hotel na tak lep način iznebiti, bil je prav vesel. Samovčanu je zaupal, ker ga je poznal kot moža, kateremu je dana beseda sveta.

Samovčan je koračil umerjenim korakom čez polje in gozd. Čez ramo je imel obešeno verigo, na kateri je imel oštrkane voli, ko jih je gnal v semenj, v desnici je imel pa palico, ki si jo je bil odrezal v seči, da se je opiral. Po glavi mu je rojilo to, o čemer sta se z Borovščakom razgovarjala. Prej res ni nikdar resno na to mislil in kar se je danes z Borovščakom o tem razgovarjal, še nikakor ni bil zrel sad njegovega preudarjanja in pretehtovanja. Vedel je za trdno, da bode dobil lahko dobrega in pridnega zeta, saj je njegova hči čedna in pridna deklica in

kar je po njegovih mislih največ vredno, hiša in posestvo je bilo brez dolga, kar je dandanes zelo redko. »To bodo ljudje strmeli, ko bodo zvedeli, da ima Anica snubače in še tako bogate!« mislil si je Samovčan in obraz se mu je napravil na smeh.

No, ta Borovščak je bil pa res poznan in spoštovan daleč na okrog po Suhi Krajini in po Krasu. Gonil je svinje od vasi do vasi ter je dobro kupčeval. S tem si je pridobil obilo imovine, in ako bi se bili tudi sinovi po njem obrnili, ne bilo bi mu treba skrbeti mnogo za njih bodočnost; toda sinovi, kar se v takih hišah žal često zgodi, spačili so se in niso bili očetu v veselje, marveč so mu delali mnogo žalosti in bridkosti.

Najbolj je žalil očeta sin Dominko. Bil je sicer lep mladenič, a imel je izprijeno srce. Nekaj let je bil v šoli, katera mu pa ni koristila nič: v mestu se je v slabih družčinah ves izpridil in zato ga je bil oče žalosten in se je jokala nad njim mati. Vera mu je bila bedarija, molitev norčija. Izobrazil se ni bil toliko, da bi bil izprevidel, kako malo olikan je oni, ki zasramuje Boga in vero. Oče je upal, da se predrugači, ko se oženi in začne sam gospodariti, skrbeti. Zato je hitel, da bi ga kmalu oženil.

Samovčan ni poznal Dominka in prav nič ni znal, kako malovreden je. Še vesel je bil, da mu je bogati Borovščak ponudil sina za zeta. Štel si je to v nekako čast, da bi stopil v sorodstvo z njim.

Mesec je bil že priplaval izza višave, ko je dospel Samovčan iz gozda na plano. Z blede svetlobo je čarobno oblival pokrajino. Na nasprotnem rebro je samovalo selišče Samovec, vredno svojega imena. Samovčan je hitel na vso

moč, ker je vedel, kako nestrpno ga doma čakata žena in hči, zakaj, tako dolgo, kakor nocoj, ni iz semnja hodil že davno.

Čez Gričevje in Kračnice je bil kmalu onkraj prelaza na svojih njivah. Ravno na vrt med drevje stopi, ko mu pride nekdo naproti. Ko oni zagleda Samovčana, hoče se mu ogniti. A Samovčan ga je bil zapazil in radovednost ga je gnala, da bi videl, kdo ima tako slabo vest, in zato zakliče: »Kdo je?«

Oni se sedaj seveda ni mogel potuhniti in oglasil se je: »Jaz sem«.

»Kaj — ti Lovro? pa tako pozno! Kaj si pa iskal?« začudi se Samovčan.

»Oče, ne zamerite, Pečar me je poslal vprašat, ako ste voli prodali«.

»Kaj ga tako skrbi? — Fant, ali se ne lažeš?«

»Kaj se bom lagal, saj se nimam za kaj«, dejal je nekako obotavljaje Lovro, Pečarjev hlapec.

»Bodem že videl!« reče Samovčan, ki je takoj sumil, da mladenič ni prav odkritosrčen.

Neki sum se mu je vzbudil, ki ga je pa zelo vznemirjal. »Kaj pa, ako bi imela Anica in ta-le Lovro kako zvezo!« mislil si je. Kolikor je mogel v tem kratkem času iz vrta v hišo premisliti, spoznal je, da to ni nič nemožnega.

»Dober večer!« pravi Samovčan, ko stopi v sobo.

»O, Bog daj! Bog daj!« odgovarja Samovčanka vsa srečna, ker mož po tridnevnem molku zopet govori. »Oh kako težko sva te medve čakali, ker te tako dolgo ni bilo; mislili sva, da se ti je že zgodila kaka nesreča.

Samovčan dene palico na glistnico, verigo pa odloži na klop. Žena mu

brž prinese večerjo. Ko je tretjič zajel mlečne kaše, spomni se hitro nekaj, ter vpraša: »Kaj je prišel iskat Pečarjev hlapec?«

»O, saj ga ni bilo nič, prav nič ga nisem videla danes«, odgovori žena.

Samovčan je uprl svoje sive oči v hčerko, ki je nekaj šivala in je pri tem vprašanju zardela ter globlje povabila glavo.

»Nič ga ni bilo?«

»Nič!« pritrdi zopet Samovčanka.

Dalje Samovčan ni več izpraševal o Lovretu, ampak je pripovedoval, kako je v semnju prodajal in s kom je bil kaj skupaj ter druge reči.

Truden od hoje je šel takoj po večerji k počitku.

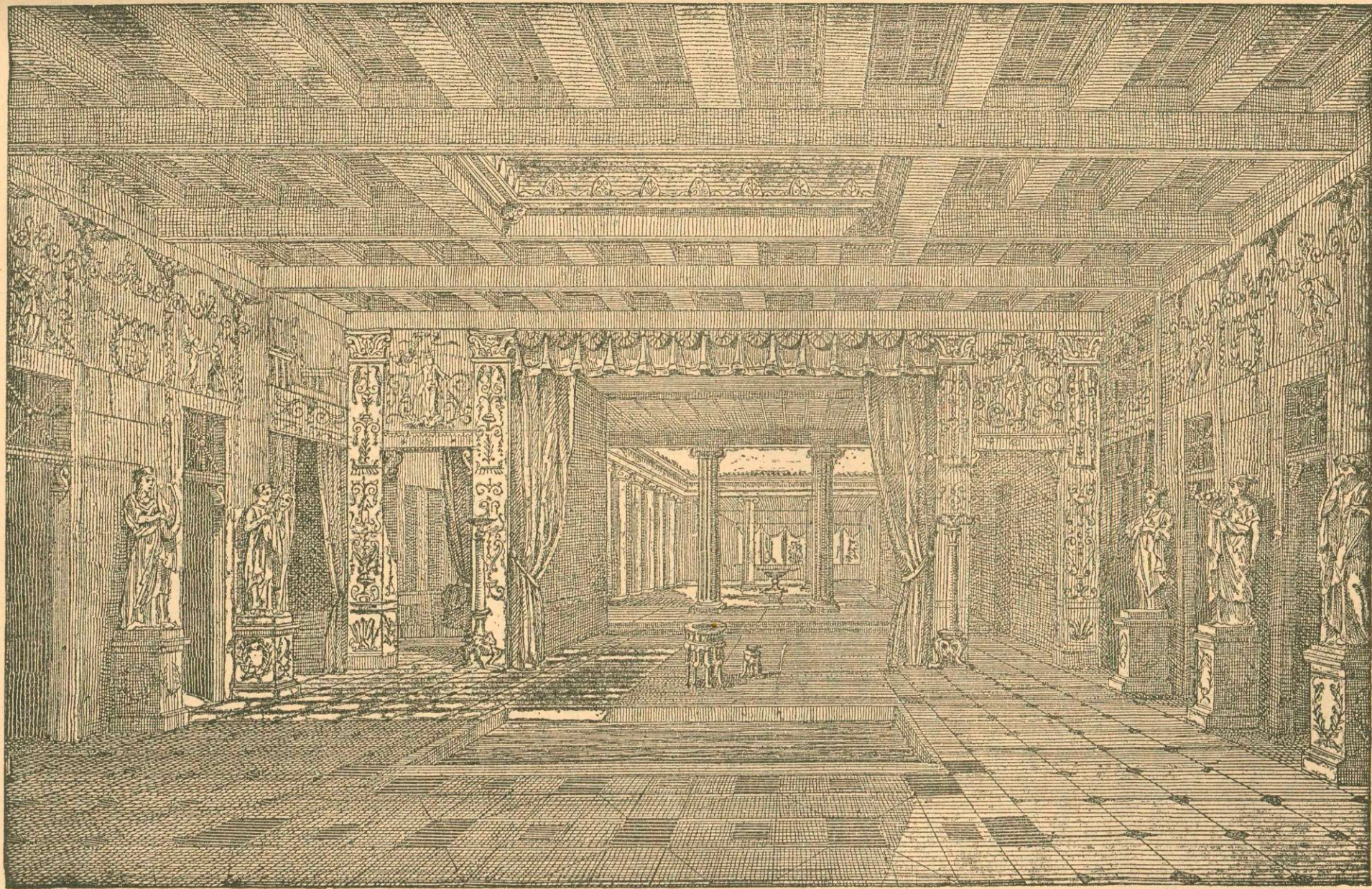
Tudi Anica je šla v svojo sobico. Zakaj je oče vprašal za Pečarjevega hlapca? Tega vprašanja si nikakor ni mogla razložiti. Ali ga je mar videl, ko se je vračal? Bil je pač gori, z Anico sta se nekaj časa razgovarjala na koncu skednja, kjer se je po dnevi belilo platno, potem je pa odšel malo prej, predno je prišel oče. Mar sta se srečala? To ji je bila uganka.

Lovro, Pečarjev hlapec, je bil njen prijatelj, in ako ga ni dalje časa videla, dolgočasila se je, pa sama ni vedela, zakaj. Zvečer je prihajal tu pa tam na Samovec: časih po kakem opravku, drugič kaj gledat, tretjič zopet je obiskal hlapca, vselej, prav vselej pa je govoril z Anico.

Zato ni težko umeti, da je bilo med njima več nego navadno prijateljstvo, in kolikor sodimo po vedenju Lovretovem, ni se ujemalo vse njiju ravnanje z dobro vestjo. — Anica dolgo ni mogla ono noč zatisniti očíj. (Dalje.)

Starorimska dvorana za bivanje in obedovanje.

Na Plaču.

(*Spisal M. Cilenšek.*)

epo poletno jutro se je bilo rodilo. Komaj je jela bledeti luna in prepuščati zlatemu solncu svoje torišče, ostavim tiho mestno ozidje in jo krenem preko razvodja med Dravo in Pesnico ter zavijem pri prvi »leseni roki« na levo v prijazno Pesniško dolinico, želeč še za hlada dospeti na določeni kraj. Cesta je dobra in gladka kakor miza; vije se poleg potoka, zdaj blizu njega, zdaj zopet od njega precej oddaljena. Na desni in levi se vzdigujejo holmi in hribi, med njimi pa iztekajo dolinice in se jedinijo z glavno dolino. S prisojnih obronkov te pozdravljajo vinske gorice — nad njimi v rajski tihoti sv. Urban, po osojah se pa razprostirajo gozdi in zakrivajo radovednim očem daljne vrhove. Po dolinici sami je največ travnikov in mestoma tudi obdelanega svetá, obrobljenega s sadnim drevjem. Občudujoč lepo okolico in njeno bujno rast primahaš do Zgornje sv. Kungote, kjer se cesta deli. Brez preudarjanja pobiraš svoje stopinje, zapustivši omenjeno selo na levi strani ob Slatinskem potoku, zakaj ugledal si že vrh, kamor si se bil namenil. Še nekoliko brzih korakov, potem se ti pa začno noge nekako ustavljati in upirati, kakor bi te hotele opominjati: le počasi, prijatelj, tako ne ide dalje, tukaj je razvodje med domačim in tujim življenjem. Polagoma stopaš naprej in predno dosežeš vrh, postojiš in si obrišeš pot s čela. Nekaj streljajev še in odpre se ti s Plača prav lep in zanimiv razgled, toda nič ga nisi vesel, zakaj pred dušo ti stopajo obrazi iz davnih, davnih časov — in ti so popolnoma drugačni od dandanašnjih.

Da potolažiš vsaj za kratek čas razburjeno domišljijo, obrneš se na nasprotno stran in pogleduješ na cesto, ki te je pripeljala do meje slovenskega jezika. Prav osamela se ti zdi; niti vóz, niti ljudij ne ugledaš mnogo, povsod je vse nekako zapuščeno, mrtvo. Pred nekolikimi desetletji je bilo tod drugačno življenje. Po tej cesti ni drdral samo nerodni poštni voz, ampak pomikalo se je na težkih vozovih, na ozkih in širokih parizarjih, raznovrstno blago z juga proti severu in narobe. To vam je bilo vpitja in krika, predno so prišli klanecu do vrha! To je torej kos stare vélike ceste, katero so bili neki l. 1829. zaradi prehudega klanca opustili in zgradili nekoliko niže novo, ravno cesto. Pa tudi todi ni dandanes toliko ljudij, kakor nekdanj. Poleg nje rožlja namreč ona železna kača, katera je potisnila voznike v kot in jim odkazala drugo, njim samim gotovo koristnejše delo.

Želeč ohladiti se in nekoliko okrepčati, stopiš na desno v bližnji gozd. Takoj se ti razdani, da so tukaj tla različna od prejšnjih. Ondi si se čudil rodovitni zemlji, v kateri ležijo majhne ploščice od sljude, bliščeče se kakor biseri, tukaj po vrhu pa tega ne najdeš, temveč nižje plasti pokriva belkast apnenec, kakoršnega nahajamo marsikje na slovenskem Štajerju. To je litavski apnenec, izmed apnencev najmlajši in razmerno še precej rodoviten. — Ker je kraj in čas za to, ozirati se jameš po svojih ljubčkih, in komaj si storil po gozdu nekaj korakov, kar te obstopijo od vseh strani in nagibljejo v rahlem vetriču svoje glavice tebi v pozdrav. To je prijetno dišeči kokorik, ki te je

srečal tu na apneni zemlji, kakor je sploh njemu navada. Da ga poznajo povsod po naši domovini, temu je svedok cela vrsta imen, ki jih ima po raznih krajih. Najnavadnejša so: zajček, krvavi lisec, Bogov korček, Bogova žlica, valjávica, soldatki, kržec, kržič, kozja repica, planinska vijolica, podzemeljske hruške, svinjski kruh, volčje jabelko, križič, kroš. krešec in krošec. Ta na videz nedolžna rastlinica ni zaradi mične lepote in prijetnega duha samo tebi k srcu prirastla, prijatelj ji je skoro vsak človek, kateri se rad ozira po lepih cvetkah. Pa vendar človek naj ne sega predaleč! Ljubko cvetje ti res ne more nahuditi, ali opazujoč rastlino najdeš nekoliko pod površjem debelo, od zgoraj in spodaj stisneno, malokdaj okroglo, gomoljasto koreniko; zunaj je rjava, znotraj pa bela. Iz nje izraste mnogo tankih vlaken in 2—3 kratka podzemeljska stebelca z listi in cvetjem.

Listi so srčasti, okroglasti ali ledvičasti in imajo dolge, rdečkaste reclje. Listna ploskev je prav lepo razgrnena, več ali manj narezana in z žilami pre mrežena. Zgoraj je temno-zelena in belkasto-lisasta, spodaj pa škrlatno-rdeča.

Rdeči cveti so vrlo dišeči in visijo na visokih, okroglih, rdečkastih recljih, ki so s početka popolnoma ravni in kvišku moleči. Njihov konec je nekoliko ukrivljen in drži veliki cvet. Ko plod dozoreva, zvije se recelj in leži po tleh. Zelena čašica je zvonasta in nacepljena na pet jajčastih, drobno nazobčanih rogljev. Cvetni venec je v svojem spodnjem delu kratko-zvonast in rožnordeč, ob robu navadno temnejši in razdeljen na pet topo-suličastih, nazaj zavihanih lističev. Sedečih, rumenih in navznotraj ukrivljenih prašnikov je pet in med njimi precej dolg nitast vrat, stoječ na jajčasti plodnici.

Plod je okrogla glavica, napolnjena z ledvičastim semenom.

To ti je na kratko mična podoba kokorikova. No, treba še nekoliko omeniti o njegovih lastnostih, da se ga vé vsakdo varovati. Presna njegova korenika je izprva prijetnega, pozneje pa ostrega in grenkega okusa. Posušena je izgubila svoje škodljive lastnosti in prekuhana ter potem pečena je celó užitna. Použita presna korenika povzroči v vratu neko posebno vročino in sušo ter bolečine, ki se razširijo tudi na želodec in čreva. Oboje se ti vneme; prijemlje te tudi silno bljuvanje in trebuh ti postane napet. Pozneje nastopi vodena in potem krvava driska, na posled pa prikazni, ki te uverijo, da so tudi živci napadeni. Te so: omotica, omedlevica, krč, splošna onemoglost in smrt v strašnih mukah in bolečinah. — Kokorik nam kaže jasno, kako sta združena prijetnost in nevarnost v isti rastlinici. S prijetnim delom naj si sladi človek žalostne ure v ti solzni dolini, nevarnega početja pa naj se ogiblje, kolikor le more.

Radovednost je človeška slabost. V tem slučaju vendar ni težko uganiti, kaj te je prišedšega na vrh tako razburilo, zakaj ti je prešinila neka tesnoba srce. Neka silna moč vleče časih človeka na vrhove, da se ondi iznebi vsakdanjih mislij, da tam pozabi vsaj za nekaj ur vsakdanjega gorjá, ki tare vesoljno človeštvo. Tudi s tega hriba imaš lep razgled, kakoršnega gotovo nisi pričakoval. Pod teboj leži rodovitno Lipniško polje z dolgimi vasmimi in lepimi trgi, po njem pa vali deroča Mura svoje valove hiteč morju v naročje. Polagoma porazgublja se vse v nizke griče in naposled v višje hribovje, dokler ti to ne zapre pogleda na visoke gore. Na levi ti obtiči oko na velikanskih

Korskih Planinah, na desni pa ti uhaja na ogersko raván. In vendar se nekako žalosten obrneš od tega lepega kraja, zakaj ta kraj ti je tuj, tujci so ondotni prebivalci. Ako ne bi vedel, da je bilo nekđaj drugače, radoval bi se lepe zemlje in povzdignil oči proti nebu, ki daruje veselje. A to je bila nekđaj zemlja slovenska, Slovenec je na njej gospodaril. Sčasoma se je to predrugačilo, drugi narodnosti se je moral umakniti Slovenec in sam se je vtopil v njenih valovih, pluskajočih zmerom bolj in bolj na jug. Bridka nam usoda! — Prijaznejša ti je solnčna stran; tu še prebiva tvoj rod in obdeluje zemljo svojih očetov, tu še slišiš jezik, katerega ti je podala mati slovenska, tu še najdeš šeg in običaje iz davne preteklosti. Zato se pa tudi rad oziraš po vinorodnih Slovenskih Goricah, po raztrganem Dravskem pogorju in lesnatem Pohorju. Niže, onkraj Ptuiškega polja ugledaš valovito hribovje spodnjih Haloz in nekatere gore hrvaške, dokler ti ne opeša oko.

Zadosti gledanja, zadosti otožnih mislij! Primeš za popotni les in krepko ga zastavljaš po prejšnjem potu. Pa kakor bi bil začaran, zmerom ti uhajajo misli na nasprotno stran, zmerom se ti podijo neprijetni spomini po glavi. Naposled se vendar nekoliko umiriš in pričneš premišljevatí gospodarske razmere tega prijetnega kota. A tudi zdaj čudno odkimavaš, kakor da ni vse tako, kakor bi moralo biti in kakor se površnemu opazovalcu dozdeva. Danes nimaš sreče, nič se ti ne sponese. Ali ti morebiti ne ugajajo lepe hiše s prostornimi in trdnimi pristavami? Ali te zbadajo morda sadunosniki v oči? Ne

to, ne ono, narobe, vse ti je všeč, in vendar . . .! In vendar ni tako, kakor je bilo pred leti in kakor bi bilo lahko tudi še dandanašnji. Tiste lepe hiše s prostranimi posestvi so večinoma last bogatih meščanov, kakega tujca ali pa so pripadle kaki hranilnici. Trdnih kmetov tod ni mnogo; vsakdo ti vé povedati, da jih šteje župa Spodnja sv. Kungota neki samo še petero. To ti je užalilo dušo, in po pravici. Rodovitna zemlja je redila kmetovalca, dokler je ravnal po pameti, pošteno, in mu donášala vsega dovolj. Ali obilnost popači človeka in ga pahne v nesrečo in revščino. Trdni in imoviti gospodarji, misleč, da jim mora vedno obveljati, postali so zapravljivci in dom prepuščali poslom. Ko so se pa jele množiti slabe letine, dobivali so lahko denarja na lepa posestva in zabredli tako v dolgove. Dela so se bili odvadili, dobremu življenju pa privadili. Posledek takega gospodarstva bil je boben, ki je posestnika izpremenil v vinogradnika ali bajtarja, in pahníl njegovo družino v uboštvo. S tem pa ni izgubila samo zemlja pravega svojega lastnika, temveč tudi narodnost steber za stebrom. Tujci se ne potegujejo za nas, ampak za-se in nas potiskajo čim dalje tem bolj proti jugu.

Gledi, dragi čitatelj, kako sva prišla iz prirode na človeško življenje in delovanje! Pa — ne dá se ločiti priroda od človeka, zakaj on ji večinoma daje poseben značaj. Kjer je prebivalstvo slabo, tam trpi tudi priroda, a kjer je dobro in zdravo, tam se veseli ž njim i priroda. Čudovita je ta zveza, ki nam priča, da je priroda ustvarjena — za človeka.

Tako sem mislil, vračajoč se s Plača.

Črtice iz zgodovine slikarstva, zlasti slovenskega.

(Spisal —i—.)

(Konec.)

 kako je živel — utegne kdo vprašati — Wolf v domovini svoji? Morebiti srečno? — Ne. Kakor poetu, tako tudi slikarju rada sreča laže, zlasti kadar ne skrbi dovolj za vsakdanje potrebe, ali pa se neče sprijazniti z rednim življenjem, ki je podlaga tukajšnje sreče. Tako je bilo z Wolfom. Bil je mož dobrega srca, poln umetelnih načrtov, a za gospodarstvo ni imel niti skrbi niti darú. Živel je večkrat v skrajni zapuščenosti in bedi; pretresal mu je časih mraz onemogle ude; tu pa tam ni vedel, ali bode jel danes kaj, ali ničesar ne, ali si bode dobil ležišča, kamor bi naslonil trudno glavo, ali ne. Tako je naposled telesno in duševno onemogel, na pol sestradan in zmražen umiral, a spomnil se ga ni nihče in mu ni vlil tolažilne besede v nesrečno srce in mračno dušo. Na cesti je umrl, sam, ostavljen od vseh, v britki nesreči; bolan na duhu in telesu se je ločil s sveta 12. grudna 1885. l. ob 4. uri popoldne, lazeč v bolnico. Ko se je pa smrt njegova raznesla po mestu, tedaj so vedeli pač vsi kaj zanimivega o njem povedati.

Wolf je bil visoke rasti, podolgastega obraza, in kar sem ga jaz poznal, velih lic ter udratih očij. Nosil se je ponosno, hodil počasi, zamišljeno; na licu si mu čital vso boleost nesrečne duše, a vendar je pogledoval z žarnim svojim očesom dobrovoljno po ljudeh. Bil je blag značaj. Želeti je Slovencem mnogo takih mož, a srečnejših, kakor je bil naš pokojni Wolf.

Poleg teh slikarjev navajamo še Mih. Stroya, Pavla Künla in brata Šubica. — Prvi se je šolal v Benetkah ter v Rimu in dospel, zlasti v portretih, deloma tudi v zgodovinskih slikah precej visoko. Srce Jezusovo nad menzo stranskega altarja sv. Janeza Nepomučana v Št. Peterski cerkvi v Ljubljani je njegovo delo. — Drugi je Pavel Künl, tudi zgodovinski slikar. Sv. Vincencij v kapeli prisilne delavnice, slike v altarju in nad menzo: sv. Mihael, Frančišek Ksaverij, Kristus na križu v trnovski in samaritanka v protestanški cerkvi so dela njegovih rok. Kdor pozna te proizvode, vé, da so deloma prav krasni in da napravljajo dober vtis na gledalca.

Najslavnejša slikarja poslednje dôbe sta brata Šubica. Jurij Šubic, zgodovinski slikar, je dobil za krasne svoje kompozicije znano Fürgerjevo nagrado in je slikal v ljubljanskem muzeju štiri alegorijske podobe in nekaj slik na platno na portalnem stropu; v Št. Jakobski cerkvi pa: 1. proslavljanje svetega Jakoba; 2. obglavljenje sv. Jakoba; 3. spremenjenje Kristovo na gori Tabor (v frančiškanski cerkvi slika Langus-ova z istim predmetom); 4. poklic Jakobov med aposteljne. Slike njegove na platno se mi zdé boljše od onih na presno. Zlasti pri zadnji sliki v Št. Jakobski cerkvi pogreša človek one miline v potezah in krasnega kolorita, kot ga imajo alegorijske podobe v muzeju. — Brat njegov Janez, tudi zgodovinski slikar, se je šolal v Benetkah in Rimu. Izmed njegovih slik je n. pr. oljnata slika v

muzeju jako veličastna. A kompozicija in tudi kolorit sta izborna.

Dostavek uredništva. Gospod pisatelj nam je izročil te črtice, ne da bi se ponašal s popolnim in obširnim delom, marveč, da bi ž njimi budil prijatelje prelepe slikarske umetnosti. Rado je objavilo te črtice tudi uredništvo — prav z isto nado. Upamo, da bomo mogli polagoma dopolniti ta spis in da bode bodoči zgodovinar naše prosvete in umetnosti dobil mnogo — dasi tudi raztresenih — kamenov za svojo zgradbo prav v našem listu. V ta namen naj nas podpirajo vrli rodoljubi, naj naznanjajo in popisujejo umetnine po slovenskih zemljah. Jeden obširnejši spis iz te stroke utegne kmalu zagledati beli dan v tem listu. Jako želimo tudi s slikami pojasniti svojim čitateljem, kateri in kakšni so naši najboljši umotvori.

Izmed sedaj živečih slikarjev je znanih mnogo vrlih móž. Upamo, da postrežemo tu pa tam čitateljem s kakim kratkim življenjepisom in naznanilom o njih delih. Za danes podajemo kratko črtico o možu, ki je nekdanj delal tudi slike za slovenski ilustrovani list »Zvon« in je torej precej znan tudi širšemu čitateljstvu — o Simonu Ogrinu — iz peresa dobrega prijatelja našemu listu.

Simon Ogrin se je porodil 6. okt. leta 1851. na Stari Vrhniki šte. 124. Po zimi je hodil v šolo na Vrhniko, kjer se je naučil pri tedanjem učitelju Cveku brati, po letu pa je pasel živino ter je že takrat izrezoval vsakojake podobe.

Šestnajstletni deček je šel v Ljubljano z materjo in postal učenec podobarja Avgusta Geclja (l. 1867.). Čez tri leta (l. 1870.) pa gre kot podobarski pomočnik na Dunaj, kjer je dobil veselje

do slikarstva. Kmalu se povrne domov in izvršivši na Stari Vrhniki in pri sv. Trojici nekatera podobarska dela, gre l. 1871. v Ljubljano za učenca k slavnemu slikarju Wolfu, kateri ga je do cela vnel za slikarsko umetnost. Po dnevu se je učil slikati, zvečer pa se je učil pri Radivoju Pozniku, sedaj inženirju v Dunajskem Novem mestu, laškega jezika, pri dr. Edvardu Volčiču, sedaj adjunktu v Žužemberku, nemškega jezika in drugih potrebnih predmetov. Leta 1875. dojde v Benetke na slikarsko akademijo; gmotno ga je podpiral kranjski deželni odbor. Tu je napredoval izvrstno in dobil prvo darilo za originalni karton: »Umor Galeazzo Visconti-ja v milanski cerkvi«; beneški list »L'Adriatico« (št. 204.) ga imenuje »un vero artista — pravega umetnika«.

L. 1877. gre na Dunaj (takrat je naslikal z oljnatimi barvami sliko »Kaj je to?«, ki jo je prinesel dunajski »Zvon«, original pa hrani rodbina Kotnikova v Verdu) in ostane ondi do 1879. leta. Koncem tega leta se povrne zopet v Benetke, mudi se dva meseca v Florenciji in pol leta v Rimu. Odtod gre julija 1880. l. v rojstni kraj na Vrhniki, kjer je še dandanes.

Ko bi hoteli naštevati dela njegova, bili bi v zadregi. Napravil je (da omenjamo le poglobitnejše proizvode) že osem križevih potov (v Dobrničah, v Št. Petru na Dolenjskem in Notranjskem, v Gradišču, Vogerskem, Šmarju, Križu in Hrušici na Goriškem). Slikal je prezbitarije pri sv. Križu na Goriškem, v frančiškanski cerki v Novem Mestu, v kapucinski cerkvi v Lipici na Štajerskem, v Slavini, v kapucinski cerkvi v Škofji Loki in v Kamniku, izdelal božji grob na Vrhniki, Godoviču, Libušni in v Kamniku, kakor tudi mnogo drugih manjših ali večjih samostojnih del.

Kolorita, koncepcije in tehnike njegovih slik ne morem dostojno soditi, ker sem le nekoliko slik sam videl in ker nisem strokovnjak. Pač pa lahko poudarjam njegovo nadarjenost, pridnost, samouštvo. — Temu poročilu pristavljam, da sta dve Potočnikovi sliki

(prim. »Dom in Svet« 1891, str. 77.) v Lesnem Brdu (podružnici Vrhnjski) v stranskih oltarjih: Sv. Gregor in sveti Avgustin, in sta še dokaj dobro izvršeni. Tudi kapelanija Vrhnjska hrani nekaj manjših slik njegovih.

Prazgodovinske izkopine po Slovenskem.

(V Letopisu „Matice Slovenske“ za l. 1889. Spisal S. Rutar.)

(Priredil V. S.)

(Konec.)

Drugi spis istega pisatelja se glasi: »Prazgodovinska in rimska razkopavanja po Slovenskem l. 1888«.

Tu našteva g. pisatelj one slovenske kraje, kjer so izkopali omenjenega leta kaj starin in sicer na stroške anthropologijskega društva, centralne komisije za zgodovinske in umetelniške spomenike na Dunaju, c. kr. dvornega muzeja, deželnih muzejev v Ljubljani, Celovcu in Trstu in državnega arheologijskega muzeja v Akvileji. Za ljubljanski muzej je posebno važen srečni preiskovalec grobov g. Jernej Pečnik, samouk.

Iz te na kratko posnete vsebine spozna vsakdo, da je spis jako zanimiv in poučen. Sestavljen je po najboljših virih in po pisateljevih izkušnjah v tej stroki. Razprava je pisana poljudno, da tudi manj vežbanemu bralcu ne napravljaja nikakih težav. Menimo, da ne kratimo spisu vrednosti, če navedemo nekatere točke, s katerimi se ne strinjamo popolnoma.

Na str. 3. beremo, da je »zgodovina naše zemlje mnogo starejša, kakor se

navadno misli«. Besedo »zemlja« rabi g. pisatelj tu v pomenu »človeštvo«. Marsikdo utegne ta stavek napačno umeti, posebno, ker je pozneje govor o glacialnih dôbah in o najstarejših ostankih človeških ogrodi (6. str.). Dandanašnji učenjaki sicer res radi segajo po visokih številkah, kadar govoré o starosti človeštva, toda z dokazi jim gre trda. Sploh se s številkami ne dá povedati nič trdnega, kadar govorimo o prvih zemeljskih stanovnikih. Saj še celó tam, kjer imamo pisane vire, pogosto ne moremo natančno določiti časa, kaj še-le, če si moramo »zgodovino sestaviti iz ostankov«. Dobro bi bilo, ko bi g. pisatelj kaj več povedal o diluvijalnem človeku iz Šipke Pečine, da ne bo mislil bralec kaj posebnega o njem, zlasti ker so pisali tako čudne stvari o tem predmetu. Ko so namreč 26. avgusta l. 1880. v tej pečini našli človeško čeljust z zadržanimi tremi zobovi, mislil je Wankel, da je to ostanek diluvijalnega velikana; Schaafhausen je opazil znake spominjajoče na opico; vse to so pa drugi, kakor Virchow in

Zuckerkandl zavrgli in dokazali, da je čeljust navadnega človeka in da so oni trije zobje le zadržani. (Nat. u. Offbg. 34, str. 247.).

Na 8. str. »se zdi« pisatelju, »da je zadnja glacijalna dôba uničila večinoma ono prvotno ljudstvo, ki se še ni znalo uspešno braniti proti mrazu in njegovim nezgodam«. To je neverjetno; saj je vendar človek obdarovan s pametjo, da bi se ognil pretečim nesrečam. Mraz se po glacijalni teoriji ni tako naglo razširjal, da bi bil ljudstvo uničil. Vse se je vršilo polagoma. Ljudstvo bi bilo v tem času spoznalo, da mu ni obstanke in bi se bilo preselilo v gorkejšje kraje.

Na 16. str. se omenjajo mostišča na Cerkniskem Jezeru. Teh mostišč ni nikdar bilo, ker bi bila popolnoma nepotrebna. Voda se vsako leto odteka in zato ne bi bile dajale stavbe na kolih nobenega zavetja. Tudi Hochstetter in Dežman sta spoznala isto, ko sta preiskovala natančnejše kraj. (Primeri Mittheilg. d. h. V. f. Krain l. 1864., str. 91, in Dimitz, Geschichte d. H. Kr. str. 4). G. pisatelja je zapeljal Valvazor. »Stari most« ni nič drugega, nego ostanek nekdanjega mostú.

Na 15. in 16. str. je govor o mostiščih, kakor bi bila bivališča samo novokamenarjev. Tega ne moremo verjeti. Pač pa je verjetneje, da so se ohranila še v poznejše dôbe. Znano je, da so nekateri Pajonci stanovali še za Herodota v takih stavbah. In ti so pač poznali že kovino, sicer bi se ne bili mogli tako uspešno bojevati zoper Perzijce, da jih niso mogli podjarmiti. In g. pisatelj sam pravi, da so se na Irskem

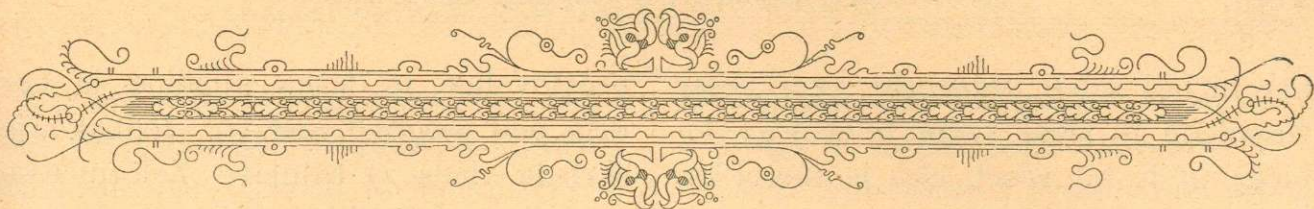
ohranila mostišča do poznega srednjega veka. Zato menimo, da pravo trdi Lindenschnitt govoreč: Es hat eben so wenig ein Pfahlbautenvolk und eine Pfahlbautenzeit gegeben, als es besondere nur den Pfahlbauten eigenthümliche Stein-, Erz- und Eisengeräthe gibt. (Arch. f. Anthrop. II. 353.). Na str. 15. naj se bere mesto »Strabon« Herodot, zakaj ta nam pripoveduje o mostiščih v V. knjigi 16. pogl. Pomota je tudi, da so stavbe na kolih zasledili na Švicarskem l. 1854. do 1855. mesto 1853. do 1854. Na str. 38. govori g. pisatelj, da so Egipčani že 4000 let pred Kr. poznali železo, in to sklepa iz tega, ker se je našla železna ploščevina med rezanim kamenjem faraonskih piramid. Ali ni to število previsoko? Ali so piramide tako stare? Celó oni, ki segajo po najvišjih letnicah, kakor n. pr. Bunsen, ne stavljajo najstarejše piramide pred l. 3000 pred Kr. Sicer pa radi priznavamo, da so železo poznali že v davnini. (Prim. Gen. 4, 22.)

O jeziku govoriti ni bil naš namen. Vsakdo pa pisateljev jezik spozna iz navedenih mest, katera smo posneli neizpremenjena, samo da smo rabili mesto kamenéna, železna, bronéna, medéna dôba: dôba kamena, železa ali pa bronova dôba.

Razpravi želimo mnogo bralcev. One, katere stvar zanima, opozarjamo na ljubljanski muzej. Tu se ti odgrinjajo zakladi, ki so veke in veke čakali, da bi zagledali jasen dan. Ti spomeniki pa so tudi priče nekdanjih rodov, njih življenja in delovanja, radosti in boja, in dasi so nemi, vendar glasno kličejo: »Človeštvo, kaj so borna tvoja dejanja!«

Avstrijska vojska na Laškem leta 1866.

(Spisal dr. Fr. L.)

Letošnje leto nas spominja poslednjih bojev, katere je imela naša država z Lahi. Znano je, da je imela že iz davna naša Avstrija precejšen del sedanjega laškega kraljestva v svoji oblasti. Do l. 1866. sta pripadali pod avstrijsko vlado še Benečija in deloma Lombardija.

Avstrijska vlada je imela za ti deželi vedno veliko skrb. Pomagala je prebivalcem, s katerimi sta deželi jako gosto posejani, da so imeli zaslužka in živeža, gledala na poljedelstvo, razvijala šolstvo, lepšala mesta. Zlasti Benetke so imele svoje dobre dnove pod avstrijsko vlado, kakor Benečani priznavajo še dandanes, ko mnogokrat stradajo kruha.

Vendar niso hoteli Lahi nikdar prav zadovoljni, še manj pa Avstriji hvaležni biti. In če tudi je bilo ljudstvo še dokaj mirno in prijazno naši vladi, hodili so pa okrog njega neprenehoma hujskači, ki so sejali nezadovoljnost, celó sovražstvo proti Avstriji. Vedno so vpili, da jih »Nemci - Tedeschi« tlačijo, da jim delajo krivico, da morajo biti Lahi sami svoji gospodarji in da je torej treba »tirane« pregnati iz dežele. Tako se je pisalo tudi po knjižicah in časopisih, napravljale so se vedno skrivne družbe, katere so bile nevarne prav tako Av-

striji, kakor tudi cerkvi, in kovale so se zarote doma in v tujini. Zlasti pa je dajala tem nezadovoljnejšem potuho mala sardinska država, ki je bila vedno lačna kakor volk in hotela raztegniti svoje meje.

Prav zato pa je imela Avstrija na Laškem neprenehoma sitnosti. Nobena dežela ji ni prizadela toliko težav, in ni zahtevala toliko stroškov, kakor laška. Zlasti ji je dalo »lombardo-benečansko kraljestvo« mnogo opraviti l. 1848. in 1849. Nastal je bil v Milanu in po drugih krajih upor, sardinski kralj Karol Albert je pa upornikom pomagal in začel z Avstrijo vojsko. A slavni Radecki je premagal sovražnika in zadušil upor. Tu pa tam je bilo treba ostrosti, da so se ukrotili jako razsrjeni in silno razkačeni Lahi. Pritoževali so se pozneje, da so bili Avstrijci jako trdi, celó grozoviti proti njim: a kaj so oni počenjali proti Avstrijem, to jim ni bilo mari. Nesrečna pa je bila, žal, naša vojska z Lahi l. 1859.

Lahko si je bilo misliti, da Lahi ne bodo mirovali. Peklo je Benečane, da so bili še naši, in tudi Sardinec se je hotel še maščevati. Žal, da je imela Avstrija od dné do dné več sovražnikov. Prusi so že od nekdanj pisano gledali Avstrijo, ker jim ni pustila v Nemčiji delati,

kar bi bili želeli, francoski zviti cesar Napoleon je iskal vedno le svojega dobička in je bil vesel, ako je mogel kaj škodovati Avstriji, Lah pa je prežal, da bi pograbil Benečijo in kos Lombardije takrat, kadar bi bilo naše cesarstvo v zadregi. Tako ni moglo skoro biti drugače, kakor da je prišla huda vojska, zakaj nihče ne dá rad svojega imetja drugim. Zgodovina priča, da je Avstrija vedno za mir delala in ni napadala drugih držav, branila je pa vselej svoje pravice junaško in častno.

Ker sta imeli Prusija in »Italija« jednake namene, namreč zgrabiti Avstrijo, zato sta se tudi tesneje družili in naposled sklenili bojno zavezo. Ker se je čutila Prusija dovolj močno, čakala je samo ugodne prilike, da bi začela boj. Ta prilika je bila v homatijah zaradi šlezviško-holštinskega vojvodstva. Pretrgale so se medsebojne zveze, in dne 16. junija je že udarila Prusija na Hanoveransko, ki se je bilo zavezalo z Avstrijo. Boj je bil začet.

Tu se ne brigamo za boj s Prusijo, marveč z Lahi.

Da so mislili Lahi na vojsko, ko se je Avstrija še trudila, da bi mir ohranila, to se vidi iz njenih priprav. V mesecu marcu 1866. l. je poklicala laška vlada veliko vojakov k orožju in dala nabirati novince, dasi se to ni vjemalo z njenim slabim denarnim stanjem. Čim bolj napete so bile razmere med Prusijo in Avstrijo, tem bolj se je pripravljala laška vlada. Poklicala je cele vrste vojaštva k orožju, dopolnila vojno za boj, pomnožila topništvo in prevajala vojaštvo proti avstrijski meji. Že v prvi polovici meseca aprila je bila vojna v bojnem stanu. Storila je vlada, kar je mogla, da bi imela več vojakov in več pripomočkov. Garibaldiju je dala dovoljenje ali bolje nalogo, naj nabira

prostovoljce, in laška mladina je kar drla pod njegovo zastavo. Jednako je skrbela vlada za trdnjave. Železnice so v aprilu vozile skoro jedino le za vojaštvo, a Avstrija je imela tedaj v laških svojih deželah še vse tako, kakor ob mirnih časih. Vojaštva je imela Italija v tej vojski 483.087 môž, kônj je imela 42.552. A za boj pripravnih je bilo le kakih 270.000 môž.

Ko je Avstrija videla, da je boj neizogiben, ukazala je dne 21. aprila pripraviti vojaštvo za bojni stan; dne 10. junija so bile vse priprave dovršene. Poveljstvo laške armade je imel kralj Viktor Emanuel sam, poveljstvo čez avstrijsko pa je za nesrečnim Benedekom prevzel dne 9. maja nadvojvoda Albrecht, ki spada med največje avstrijske vojskovodje. Pristrčno je pozdravil svojo armado. »Vojaki! Nj. Veličanstvo mi je naročilo, naj vam donesem Njegov pozdrav. Ponosno bodele čutili, da čuje cesarjevo oko nad nami in da je Njegovo plemenito srce z nami. Zato se bomo radovoljno in pogumno bojevali za Njegovo sveto pravico, zato, da se ne zmanjšana ohrani naša skupna domovina . . . S trdnim zupanjem na Boga, zanašajoč se na vas stopam na vaše čelo itd.« Albrechtova armada je štela 190.945 môž in 20.755 kônj, a za boj pripravnih je bilo 138.158 môž, torej je bila vsa laška vojna mnogo močnejša od naše. Nadvojvoda je bistro opazoval gibanje svojega nasprotnika. Ta mu je žugal na dveh straneh, in s toliko silo zato, da bi ga uničil do cela in potem dalje prodiral. A Albrecht je nameraval zgrabiti armado za armado in jo tako zmagati. Ob reki Minciu (Mincio) se je združevala vojna moč obeh držav. (Österr. Kämpfe i. J. 1866).

Dne 12. junija je prelomila Prusija pogodbo z Avstrijo, medsebojna zveza

se je razdrla in kmalu potem je naš svetli cesar razglasil manifest, katerega zaradi njegove važnosti podajemo čitateljem v odlomkih.

Mojim narodom.

»Sredi mirnega mojega dela, da bi dal državi podlago nove ustave, ki naj bi krepila jedinstvo in moč celotnega cesarstva, posameznim deželam in narodom pa slobodni notranji razvoj, sili me vladarska dolžnost, da kličem vso svojo armado k orožju.

»Na mejah cesarstva, na jugu in na severu, stojé vojne dveh zaveznih sovražnikov, da bi moč Avstrije v Evropi omajale.

»Nobenemu izmed njiju ni bil dan od moje strani povod za vojsko.

»Da bi ohranil blagoslov miru svojim narodom, to sem imel — Bog vsevedni mi je priča — vedno za jedno izmed najsvetejših svojih vladarskih dolžnostij in se trudil izpolnjevati jo zvesto.

»Toda jedna izmed zaveznih držav ne potrebuje nobenega povoda; ker je pohlepna, da bi ugrabila dele mojega cesarstva, zato ima ugodno priliko tudi za povod vojski.

(Dalje govori o zvezi svoji s Prusijo, da bi poravnal homatije v Holštinu).

»Prusija je povzročila s sebičnimi nameni razpor, ki se ne dá poravnati mirnim putem.

»Tako je bil položaj čim dalje resnobnejši.

»A še tedaj, ko sta se obe državi očitno pripravljali za boj, in se je vedno bolj razodevala zveza med njima, da bi skupaj zgrabili moje cesarstvo, še tedaj sem se oklepal trdnega miru, dobro zavedajoč se svoje vladarske dolžnosti in priprav-

ljen, da dovolim vse, kar bi se vjemalo s častjo in srečo mojih narodov...

»Vse obravnave s Prusijo so pričale čim dalje bolj, da se ne dá ž njo dogovoriti v tem vprašanju tako, kakor zahteva čast Avstrije in pravica..., ker le prejasna je njena nasilna in grabežljiva politika... Najnovejši dogodki so pokazali neovrgljivo, da stavi Prusija očitno na mesto pravice — silo...

»Tiste, ki so zakrivili vso nesrečo nad posamezniki, družinami, kraji in deželami, kličem pred sodni stol zgodovine in vsemogočnega Boga.

»Grem na boj v zavesti, katero vzbuja pravična stvar, vedoč, da je močno naše veliko cesarstvo, v katerem prešinja vladarja in ljudstva le jedna misel: pravica Avstrije...

»Toda, samo na naši jedinstvi in na naši moči ne sme sloneti naše zaupanje, naša nada: stavim jo na nekoga višjega, na vsemogočnega večnega Boga, kateremu je moja rodovina iz početka doslej služila, kateri ne zapusti onih, ki v pravici vanj zaupajo.

To prelepo pismo je dal cesar dne 17. junija svojim narodom. Kako lepo se izraža v njem zavest, da je avstrijski boj pravičen, ker hoče le braniti, in pa zaupanje na Boga! Zares besede cesarske!

Avstrijska vojna se je pridno pripravljala, ko je napovedal kralj Viktor Emanuel Avstriji vojsko dne 20. junija. Med drugim pravi Lah: »Mnogo stoletji je avstrijsko cesarstvo krivo razcepljenja, sužnosti, duševnih in materialnih nadlog na Laškem. Danes je narod sestavljen; Avstrija ga ne priznava, ker ne neha tlačiti naše najplemenitejše pokrajine in iz nje zidati veliki tabor, da se našemu obstanku grozi.

Vsi nasveti vlad niso nič pomagali, zato se je vzdignila sedaj vsa dežela itd.«¹⁾ Torej po pravici kaj imeti, to se pravi po laških pojmih tlačiti, in ugrabiti se pravi — osloboditi!

Poveljništvo naše armade je vedno pazilo na sovražnika in vse njegovo gibanje, pa tudi skrbno se varovalo, da se ni o njegovem delovanju v laškem taboru nič zvedelo. Ker je bila glavna sila laške vojne še vedno razdeljena, zato je sklenil nadvojvoda, da se čim najhitreje in najodločneje v bran postavi močnejšemu delu. V ta namen je bilo skleneno, da ostane avstrijska armada do 22. dné mirno za Adižo, potem pa naj mahoma udari na hribovje ob Minciu in zgrabi sovražnika. Dné 23. naj bi se zbrala armada pri Veroni. Le majhen del je bil namenjen, da bi branil armado za hrbtom, in brigada Zastavnikovičeva naj bi branila železnice in zadrževala kak upor med Lahi.

Ni naš namen — in tudi preobširno bi bilo — opisovati gibanje naše in sovražne armade. Omenjamo le, da je

¹⁾ »Novice«, 1866, str. 212.

naš kranjski 17. polk, ki je bil poprej v Benetkah, prišel po železnici dné 14. in 20. junija v St. Bonifacio.

Dné 23. junija se je imelo pričeti bojevanje. A Lahi so bili jako silni in se začeli gibati že pred obrokom. Ob 7. uri tega dné se je pa začela vsa laška armada pomikati čez reko Mincio. Prišla je čez reko, torej čez mejo, brez kake opovire. Zato so Lahi mislili, da se ne bodo Avstrijci branili tukaj med Adižo in Minciem, ampak za Adižo, torej so sklenili takoj, da zasedejo vse višine ob Minciu. Avstrijci so se sicer nekoliko bali, da bi se bili utegnili zjediniti obe veliki laški armadi, a ta strah je bil prazen.

Dné 23. junija je stala naša armada, ki je štela 71.824 mož, 3536 jezdecev in 168 topov pri Veroni; nameravala je udariti naslednji dan proti sovražniku ob Minciu, broječemu 120.000 vojakov, a za seboj, za hrbtom je imela oddelek sovražnikov, broječ 90.000 mož, ki je s težavo in polagoma koračil čez reko Pad.

Dné 24. junija na vse zgodaj se je pomaknila armada naša proti sovražniku, in tako je prišlo do bitve pri Custozzi.

(Konec.)

Pred bitvo.

(K sliki na strani 249.)

Zareče solnce s sinjih gor
Poljublja cvetni grič ognjeno,
Molče pod gričem vojske zbor
Upogne k hladnim tlom koleno.

Nad njim tedaj za blagoslov
Duhovnik vspne roke tresoče:
Da zmagonosno roj sinov
Iz bitve bi se vrnil vroče.

Bodriti ni mu treba trum,
Saj, kdor domovje svoje brani,
Zažiga mu dolžnost pogum,
Dolžnost pa lastni duh mu znani.

Molitev njemu je oblast,
Za rodne sine v srcu plava:
Junakom živim — zmage čast,
Junakom mrtvim — neba slava!

A. M.

Pogovori.

I.

Nisem prijatelj onim časniškim spisom, ki imajo navadno tak naslov, kakoršen je ta-le zgoraj, onim spisom namreč, v katerih pisatelji mnogo govore, a malo povedo, kar zaznamuje Francoz tako določno z besedo »causerie«: vendar pa si ne morem kaj, da ne bi rabil i sam tega naslova za nekatere sestavke. Najbolje je za list in za urednika, da je poslednji vedno nekako v ozadju, da ne zvedo čitatelji o njem skoro ničesar. Toda ne dá se vselej tako ravnati. In prav sedaj se mi zdi, da se moram o nekaterih stvareh pomeniti s čitatelji. Treba je nekatere razmere pojasniti, treba je odgovoriti na vprašanja, treba odgovoriti na nekaj pozivov. Čitateljem bi se po pravici čudno zdelo, ako bi uredništvo ne izreklo svoje misli o dvomljivih stvareh, ako bi ne povedalo, zakaj ravna samo drugače, kakor uče tu pa tam spisi, priobčeni v listu.

Morebiti šteje kdo uredniku v zlo, da je pretrgal in popustil za nekaj časa urejevanje lista (v 3. števil.), češ, tak urednik nima skrbi za list, ki ga popusti, kadar se mu zljubi. — Res je, dal sem list za nekaj časa v druge roke z namenom, da bi me skrb ne tlačila in bi mogel slobodno delati. A i te slobode sem si želel listu v prid: kaj je pisatelj, ki si ne ogleda sveta, ki ne potuje! Zlasti pa ponuja potovanje po vzhodnih deželah človeku neizmerno veliko zanimivostij, bodisi v prvi vrsti verstvenih, bodisi narodopisnih in tudi krajevnih. Na vzhodu se je rodila naša krščanska vera, ki nam je prinesla omiko in določila za vse čase

narodom pot pravega napredka; na vzhodu so se porajala tudi druga verstva; na vzhodu je tekla zibelka omiki; na vzhodu so se srečavali od nekdanj razni narodi in zapuščali sledove svojega delovanja pa tudi razdelovanja; na vzhodu si ogledaš najrazličnejše kraje tudi v malem obsegu: čudoviti Egipet, bogato Palestino, lepo Sirijo. Zato me je tako vleklo na vzhod, in ni me mogel zadrževati niti list sam. A mislil sem si pa tudi, da prinesem še za naš list kaj v potni torbi, v čemer se — hvala Bogu! — tudi nisem motil. Zato naj si ne razlagajo častiti naročniki potovanja kot nemarnost do lista, marveč kot trud za njegovo povzdigo, olepšavanje in razširjanje. Sicer pa sem skrb tem laže odložil, ker sem jo izročil vrlemu, skrbnemu, za list vnetemu tovarišu, kateremu bodi za trud in delo med tem časom presrečna zahvala!

Moj gospod namestnik tudi med urejevanjem lista ni zatajil svoje dobrohotne, krotke in mile narave. Pisatelj ni hotel žaliti, kot sodnik je bil prizanesljiv, zlasti pa si je vse razlagal v dobrem in ugodnem zmislu. A urednik, ki se bavi že dalje časa s svojim poslom, postane »trda grča in pa — previden lisjak«. Zares trd ali vsaj trden mora biti urednik, da se ne zboji raznovrstnih razsodeb, raznih pisem, raznih kritik, ki mu dohajajo od vseh strani. In pa previden! Ako zasliši kje le kak šum, takoj naj si misli: pazi, morebiti je nevarnost! Ako mu pride pred oči spis z dvoumnimi izrazi, nategniti mora dobro naočnike — ako jih ima —, da mu nič ne uide, in paziti mora, da tak

»poltič-polmiš« ne gre med svet. Tako je v nravnem, verskem, pa tudi političnem oziru. — O nravnem in verskem oziru bodem gledé na naš list morebiti tudi povedal besedo o priliki, a sedaj se mi zdi potrebno, da prav o poslednjem, o političnem oziru nekoliko izpregovorim.

Naš list nima s politiko nič opraviti, za politične namene ga nisem ustanovil. Nad političnimi težnjami so težnje občeloške, težnje za resnico in lepoto: te so veliko važnejše, zanimivejše in boljše od prvih. S temi — poslednjimi se peča naš list. Ako se kak spis dotakne političnih razmer, zgodi se to le slučajno in z višega — kulturnega stališča. Še manj pa je naš namen, da bi se vtikali v notranje politične razmere naše ožje in širše domovine. Mi učimo ljubezen do domovine, učimo ljubezen do postavnih oblastij, zlasti presvetlega cesarja, ker to nam vелеva božji in naravni zakon: a v druga vprašanja se ne vtikamo in sicer načeloma ne.

Prav zato pa ne odobrujemo vsega, kar nam ponuja spis »Andrej Kačić-Miošić« v št. 3. t. I. na str. 128. in 130. Pisatelj govori o »slovanski ideji« svojega junaka. Med drugim n. pr. pravi: »Njegov veliki duh je gledal daleč čez one meje, katere je sovražna roka postavila med sinove iste matere ter tako razkosala ude jednega velikega telesa«. Ta stavek je pisatelj zapisal pač v tem nedolžnem zmislu, da je nemila usoda Slované razkosala. Toda, ako dene oster politik ali nasprotnik naš ta stavek pod svoj drobnogled, utegne dobiti v njem hude stvari. Istina je, da severne in južne Slované ločijo avstrijski Nemci ter Madjari, vladar obeh je pa naš svetli cesar, in mi Slovenci smo jednako pod njegovo oblastjo, del smo njegove države. A nikakor ni pametno in tudi ni prilično, da bi svoje sodržavljanе ime-

novali v taki zvezi svoje sovražnike, zakaj naš cesar je tudi njim vladar-oče, in »sovražna roka« bi tedaj utegnil nasproten razlagalec tudi na vladarja raztegniti. Dalje, ko piše pisatelj, »da le v Slovanstvu imajo pojedine veje slovanske iskati pomoči in zaslombe«, je to sicer v njegovem pomenu in zmislu nedolžno; pravi namreč, da le slovanska prosveta more biti posameznim rodovom v zaslombo, da le taka jim more pomagati do napredka. Toda politik lahko zasuje te besede na svojo stran ter si jih razlaga tako, da morejo mali slovanski narodi imeti zaslombo le v veliki slovanski državi. In ker omenja pisatelj takoj potem Rusijo, podaje s tem nasprotniku kar orožje v roke, da sklepa o njegovem teženju proti ruski državi. Dobro vemo, da se kaj takega pisatelju niti sanjalo ni, a omenjamo take sklepe zato, ker jih utegne v resnici narejati nasprotnik našega slovenskega naroda ali tudi nasprotnik našega lista, ter iz tega kovati orožje zoper našo narodnost, rodoljubje in avstrijsko-domovinsko mišljenje. Izkušnja nas uči, da so tako že delali nam sovražni listi in tako slovensko rodoljubje črnili pred vladarjevim prestolom. Zaradi tega je treba vselej dobro ločiti kulturo in politiko, treba je ločiti zgodovino in sedanost, treba je govoriti jasno in določno. Zaradi tega izjavlja uredništvo tega lista, da bi ne bilo nikakor v zmislu tega lista, niti v zmislu uredništva, ako bi kdo izvajal tako razlago iz onih stavkov, in gledé na dvoumnost onih stavkov izjavlja uredništvo, da se v toliko ž njimi ne strinja, v kolikor bi utegnili žaliti avstrijsko-domoljubno čustvo naših sodržavljanov. Da ni pisatelj mislil nič zlega, priča nam dostavek: »V tem bi bil nekako podoben našemu Vodniku«.

A s tem se izneverjamo slovanski ideji, porekó z druge strani nekateri nezaupneži. Nikakor ne; a treba vedeti, kako jo umevamo. Slovanska ideja se ne dotika kar nič državnih razmer. Mi se zavedamo, da smo si Slovani sorodni po jeziku in po plemenu, da smo si torej podobni, da je v slovstvu in obče v kulturi mnogo sličnosti, a nikakor ne sklepamo iz tega: torej treba, da smo si jedna slovanska država. Kaj pravimo o onih avstrijskih Nemcih, ki neki teže po Prusiji? Jednako sodimo tudi o samih sebi! In vrhu vsega tega: da bi »slovanske svoje brate«, recimo Ruse,

Srbe, Bolgare morali tako ljubiti, kakor slovenske svoje rojake, tega nam ne veleva nobeden zakon, niti prirodni, niti božji. A da ljubimo Avstrijo in njenega vladarja, to nam veleva i prirodni in božji zakon, česar nihče ne taji. Torej je to vprašanje za vsakega Slovenca, kakor tudi Avstrijanca, jasno. — Dasi ne pišemo radi takih pojasnil, dasi jako želimo, naj bi jih ne bilo nikdar treba, morali smo se vendar izraziti določno, ker je bil povod za to v našem listu, in zanj je uredništvo vseskozi odgovorno.

Tvar in lik.

(Spisal —č—.)

(Dalje.)

odpravimo se. Zdi se nam, da ima mož še svoje potrebe, in mi bi mu bili lahko na poti.

In pa — saj nam je povedal več ali manj, kako in kaj. Sestav nam je všeč. Sil ne moremo tajiti, in zakaj bi atomi res ne bili delni, tudi ne poj-mimo. Vse bolj se nam domneva, ko premišljujemo to stvar, da mož ni govoril tako napačno. Mislimo si rastlinico! Kako si moremo razložiti, da bi samo gibanje spajalo snovi, raztvarjalo jih in jim dajalo lepo obliko? Kolika zméda bi morala biti v takem delovanju, in vendar vidimo v vsem rastlinskem življenju neko prečudno edinstvo.¹⁾ Brez sil nikdar ne moremo umeti rasti, oploditve in razrasti. A v tem sestavu! Vse stvarstvo se preminja v veliko delavnico sil. Brez nehanja snujejo in tvarjajo, razdružujejo se in edinijo. Glej,

tu v slabotnem semencu mirno počivajo nekatere v popolnem ravnotežju. A sedaj se privijejo iz zemlje druge, združijo se s silami vlage in gorkote, v semencu se prične gibanje, kal vznikne, in skoro poganja iz zemlje rastlinica — stvor tisoč in tisoč sil, tisoč in tisoč prvin.

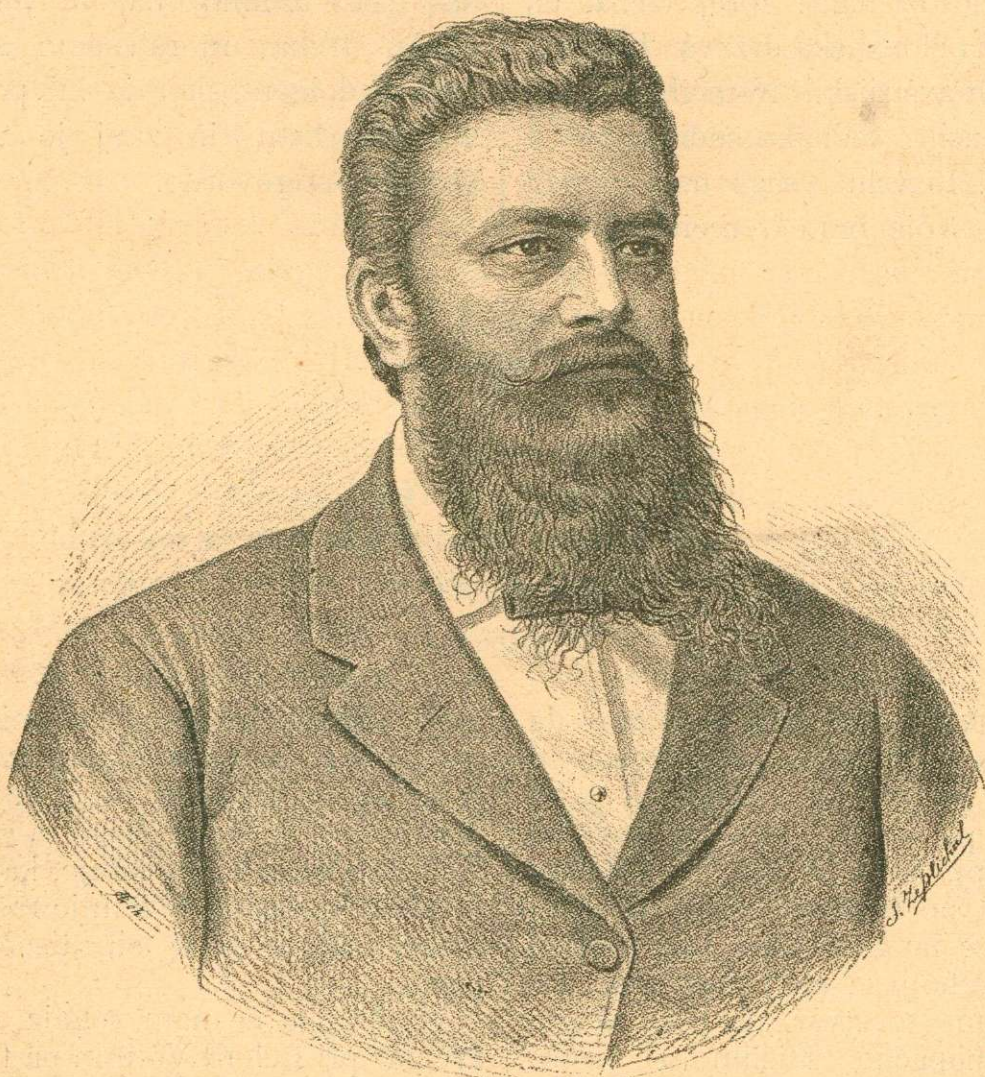
Ne bodeta se nam rogala, ti debeli krčmar pri Belem Volu in pa ti vedečni, tanki pisar z Novega Trga! Iz enovitih podstatij sta oba, vidva in vajina podloga. Mati priroda je polagala podstatko na podstatko, drugo na drugo, vse enovite, in širilo se je . . . Hipoma zaječimo in strašna prevara nam zamiglja v glavi. Zazdi se nam, da se stvar ne vjema. Premislimo vendar, premislimo! Zakaj je krčmar debel, pisar pa ne? Več podstatij ima. To bi že bilo, ko bi le podstati bile razsežne, a so enovite. Kaj bode? Razdelimo krčmarja — v domišljiji namreč! Delimo in raztvarjamo, dele v delke, delke v delčke, pri

¹⁾ Ker se že v prejšnjih odstavkih tega spisa ni premenila pisava gledé na pisavo listovo, ne preminjamo je niti nadalje. Uredn.

atomih smo že. Še so telesca, le dalje! Dalje in dalje . . . izvestno do nerazsežnih enovitih podstatij moramo priti prej ali slej. Kaj je enovito? Kar nima delov. Matematiška točka je enovita, angelj je enovit. Ali v tem ni razlike? Pač, pač, razlika mora biti. Matematiška točka je ono, kar si mislimo v razsežnosti ali razsežnem telesu kot enovito.

Angelj pa je duh, torej nekaj enovitega brez razsežnosti. Iz katerih prvin je torej krčmar? Iz angeljcev pač ni. To bi bilo vendar prenebeško, da bi sami angeljci godli po njem. Torej je pač iz enovitih podstatij ali pa točk, ki so končniki razsežnih teles. Učimo-li prvo ali drugo, do tega nam je, da že skoro dobimo zajetnega krčmarja. Položimo

Dr. Josip Poklukar, deželni glavar kranjski.

podstatko na podstatko! Nič! To je še vedno enovito. Še eno priložimo, še eno . . . nič, vse nič! Vekovečno prilagajmo nove, le za palec razsežnosti ne dobimo, kamo-li krčmarja pri Belem Volu. Angelja polagaj, kamor hočeš, duh je duh. Točka se pa s točko prodira, ker delov ne sme imeti. Kaj naj počnemo? Če ga razdelimo, zdi se nam pač, da dobimo enovite podstatke, ker

moramo do konca deliti, a povej nam kdo, kako jih je treba zložiti, da bode mož zopet razsežen! O krčmar, krčmar! — Kaj pa, ko bi se nam vse to samo tako zdelo, ko bi bila vse to samo gola omama, razsežnost o m a m a ?

Seveda, bila bi, bila, ko bi nam le svet hotel verjeti, ali ko bi vsaj sami sebe mogli preveriti! A pomislite na onega grškega modrijana, ki je dvomil

Procesija pri sv. Jakobu v Ljubljani.

o vsem. Enkrat je hudomušna usoda hotela, da mu je razjarjeno ščenè potipalo piščali. Mož jo je od srčne bridkosti pocedil po trgu. Meščani so se čudom čudili in majali z glavami: Ej, ej, filozofe, kako te je spravila ta živalica iz dušnega ravnotežja, saj vendar vedno trdiš, da je vse le gola — oma-ma? Ej, ej, filozofe, prilagale so modre Grkinje modrim možem, a modrijan je premilo tožil svojim učencem sramoto svojo: *naturam expellas furca...* Tako bi se nam godilo, če zanikujemo razsežnost. Premislite vendar, božji ljudje, kak »*argumentum ad hominem*« imajo našega krčmarja razsežna stopala! Ni sicer dognano, ali je mož že kdaj imel v roki logiko Križanovo, ki o njem — namreč o dokazu »*ad hominem*« — tako-le piše na stranici 82. ali kateri že: »Brez vsake znamenitosti za znanost ali od silnega vpljiva na slušatelje — to smo mi! — je dokaz gledé osebe (*argumentum ad hominem*).« Ni torej dognana stvar, a vrag vedi, ko bi se pa le hotel preveriti o resnici našega uka. Kako nespodobno in pa sramotno bi bilo, ko bi se otresali v bolečinah, krčmar pri Belem Volu pa bi si ne mogel kaj od smeha: »Ljubi moji, kje pa vas boli? ohte, ohte! In čakajte no, saj vam pa vendar nič ni! I čakajte no! Vi pravite, da je vsako telo sestavljeno iz enovitih podstatij, potemtakem pa tudi mojemu stopalu ne privoščite razsežnosti. Če pa ni razsežno, to se vam tudi tako priložiti ne more, da bi vas bolelo. Če pa vas ne boli, kaj pa kričite! Fej vas bodi!« Tako bi nas zbadal debeli krčmar, in ljudje bi pomilovali našo nevednost.

Pojdita, pojdita, zvezdoznanec, ti in pa tvoj sestav! Stojte! Krivico delamo možu. Kje smo vendar popustili spomin? Ali nam ni govoril o privlačnih in odbojnih silah in ž njimi razlagal razsežnost? Kajpada nam je govoril, in le čudimo se, da smo tako pozabljivi. Le čakajte! One enovite podstatke, rekel je, so sile, in sicer privlačne in odbojne. Zato se podstatke ne dotikajo (ker bi se sicer pokrivalo), marveč v določenih razdaljah so med seboj, in tako je telo lahko razsežno.

Ali že čutimo, ozlovoljeni smo, nič nam ne gre več na um. »Potem je telo lahko razsežno«... Lahko, kako? Ena prvina nima nikake razsežnosti, to je pogoj, ker bi sicer imela delke in bi torej ne bila prva neposredna prvina. Če je pa nima, kaj nam pomaga tisoč in tisoč prvin! Razsežnosti ni, razsežnosti ne bode nikdar.

In pa delujejo bojda druga na drugo? Kako pač? Po praznini — v razdaljo? To se pravi bítí v obraz prirodoslovju. Nikjer še niso našli dejavnosti v razdaljo (*actio in distans*). In kako-li naj kdo tam deluje, kjer ga ni, in sicer brez — sredstva? Če sila ne deluje na predmet, to je za predmet toliko, kakor če sile ni. Sedaj naj pa deluje, če nima nobene podklade, in kjer je praznina, podklade ni! Če pa kdo poreče: med podstatkami je hlip (*eter*), vprašamo ga, ni-li tudi hlip telo iz enovitih podstatij? Torej je tudi med njimi praznina.

Bežite, bežite, da smo vendar tako hitro verovali! In kar navdušeni smo že bili! Potem pa nam še nekaj govori o Pitagori! Sevé, tisti čas, ko je še Pitagora mučil svoje učence in jim jemal poezijo življenja, tisti čas je bilo lahko dokazati vsak nezmisel. Govoril jim je o tistih številkah in enovitih rečeh, a učenci so strmé prikladali: čujte, čujte, *αὐτὸς ἔφα* — mojster je rekel! Da, da, učencem je dokaj zredčil in stančil vse, kar ima zemlja še vrednega, a kdo vé, ni-li skrivaj privoščil si atomov, in če so bili tudi debelorazsežni atomi mastnega boba! — Oprosti, Pitagora, kdo ne bi dal nevolji duška! — Stari, srednjeveški Anakreon, kako modre svête si dajal mladini:

Nil tibi de quadruvio,
Mergantur in diluvio
Artiste cum sophistis.
Nec cures metaphisicam,
Naturas rerum, phisicam,
Vanam philosophiam!

Tu pride nekdo, nastavi svoj pristroj, suče in suče kolesa, in evo! drobna bedra suhe južine ti grozé namah izza stekla kot medvedje šape! Nato deli in razkraja, meša kisline, pripravlja elektrobudnike in vodi elektriške toke,

in glej, telo se raztvorja v telesca, telesca v drobne trošice in nevidne praške. Preiskuje jih in pregleduje z drobnovidom: Telesa so. In hipoma na vso sapo vsklikne: »Hevreka! Z najboljšimi drobnogledi, z vsemi pristroji nisem prišel dalje, nego-li do telesc. Torej poskus govori: Telo sestoji iz telesc!« A takoj za njim hiti številar: »Ne, prvine vesmira so enovite podstatke«, zakaj to je to, in to to, torej, potem-takem, ergo! . . . Brr! Toliko protivje! Na koga naj se zanesemo? O Horacij, trezni Horacij: Auream quisquis mediocritatem . . . Kako da smo pozabili tebe! Sedaj še-le se nam svita. Kaj je bilo tega treba? Vsak človek, ki ima količkaj pameti, lahko uvidi, da v prirodi delujejo — sile. Z druge plati je pa še bolj očivestna — snov. Kaj nas je vendar zavêlo, da smo iskali ene prvine? Saj vendar pravi že stari Seneka: Veritatis argumentum est, aliquid omnibus videri. Dokaz resnice je, če se kaj vsem tako zdi! Toda čemu bi se hudovali, sedaj je tako prepozno, in pa saj naposled tudi ne škoduje, da smo nekoliko zablodili. Položili smo si vsaj neko podlago, s katere se ne ganemo ne na desno, ne na levo! Telo sestoji iz snovi in sile. Če nas vpraša tanki pisar: »iz česa pa je telo«, odgovorili mu bomo: O tej stvari smo resno razmišljali in do dobra smo se preverili, da je vsako telesce iz snovi in sile. — A kaj, ko bi nas poprašal: »kakšna pa je ta sila?« Glejte no, saj vendar še nismo segli do dna! Vsakdo bode hotel vedeti: »kaj pa je tista sila, ali je svojstvo snovi, ali je lahko brez snovi, ali kaj?« Žalostna nam zemlja! Ali naj zopet romamo k prirodnoslovcem? Ne budalite! Izkušnja nas je spametovala. Prirodnoslovje se bavi s čutnim svetom, s pojavi, in ločba (kemija), ki sega pač najgloblje, dobiva le telesca. Ta telesca pa imajo še snov in silo, torej vse to, česar mi iščemo. A to pa je zopet resnica, da se v pojavih kaže soštvo (essentia) stvari. In tako bi zopet bili nedostatni vsi dokazi zgolj — a priori. Moža nam je treba, ki zna oboje, ki pozna prirodo in nje skrivnosti, in ki tudi vé, kaj je moč dokazov in kako

jih treba rabiti, da ne bodo lažnivi izvodi in slepilni kolobarji. A kje dobiti takega moža, ki bi mu mogli prav zaupati? Kje? Kapa kosmata, ali nam ni moglo prej priti na um! Stanko, to je naš mož. Stanko je modroslovec že od starine. Kar pomnimo, modruje in poleg tudi čisli ter računa. Njemu je že izdavnano, kar smo si mi še-le zadnjič z izrednim trudom zapisali na desko spomina, da se n. pr. v organski kemiji

obrazec
$$\begin{array}{c} C_6 H_5 \cdot N_2 H \\ II \\ C_{10} H_6 O \end{array}$$
 tako-le bere: Na-

phtochinonphenylhydrazid, on pa tudi pové na hip, kam deti tak-le dokaz: Eden izmed X-cev je pusten godec; a pesnik Y je jeden izmed X-cev: torej je pusten godec — ki sicer šepa na obeh nogah — namreč dokaz! — a vendar časih po naključju še dobršno pogodi.

Še enkrat se napotimo k sodišču in sedaj k samemu najvišjemu sodišču. Resnico ali pa nič! Slučaj hoče, da že na poti srečamo Stanka. Pozdravimo ga in mu odkrijemo srčno željo. Ker se je mož baš napravil na sprehod, povabi nas, naj ga spremljamo. Povêde nas gori v gozdič.

Večnokrasna priroda! Cvetje siplje z lip, pesniki se topé v sladkobni mehkočutnosti in otožnosti, mi pa stopamo po stezi z anatomskim nožem in modroslovnim umom, ne čutimo lepote, mi iščemo resnice. Ne zmenimo se za gospodka, ki se je lagotno zleknil v mlado resje in zavil obraz v tiste prečudne poteze, ki dolgočasno, a vendar samosvestno vpijejo: »primum vivere, dein philosophari«, kar se po njegovem slovníku tako-le prelaga: »polži smetano, potem šele preiskuj, kaj je mleko!«

»Dandanašnji je pripovedovalcu sila težko razjasniti resnico, kakor bi želel«, tako se začne z nami pogovarjati Stanko. »Gledišča so nas tako razvadila, da nam ni več vseč nobena stvar, če ne boža vseh čutov, kar jih imamo — zajedno. Zato ne vem, bodem-li vam mogel povedati vse tako, da bode vsem po godu, da se ne bode temu ali onemu zdehalo, kar bi bilo seveda nespodobno!«

Kajpada, kajpada, pravimo mi, nespodobno bi bilo, in pa sram bi nas

moralo biti. Če hočemo kdaj resno spoznati kako stvar, potreba je pač, da sem ter tam s potrpljenjem poslušamo kak stavek, če ga prav niso odičile in okitile same nebeške gracije!

»Dobro, prijatelji!«

»Dva vira zmot sta pri našem vprašanju. Oba je poznal že stari modrijan iz Stagire — ‚philosophus‘. Ko govori o božjem Platonu, ki je učil, da je telo iz planij, vpraša se Aristotel, kako-li je neki, da je vzvišeni Platon zabredel v zmoto. Zato, odgovoril si je že v onem času trezno misleč, zato, ker ga je bilo premalo skrb — izkustva, ker mu je nedostajalo izkušnje.¹⁾ Mnogi hoté vse preobrniti na neka svoja načela. In naj sledé tudi iz njih abotne posledice, proizvajajo jih, da bi le tako rešili svoj ljubljani podstav.²⁾

Tak modroslovec dryi dalje in dalje... Takemu modroslovcu — in le odkriti bodimo, koliko jih je porodil naš čas! — ni mar, kam vleče človeštvo, ne čudi se krnicam, ki se bližajo, ne boji se pečij in klečij. Glej tu kipeč tok — dalje, dalje! Voda kipi, vrja zijajo, ladija ječi, vrvi se trgajo, deske praskečejo — hrešči, hrešči, ljudstvo vpije, vije roke, a modroslovec se pogrezajoč reži potnikom v obraz: To je sila doslednosti, logiške doslednosti!

A zopet z druge strani ni mogel pri-tegniti onim, ki jim je vse gola snov. Zakaj jim je vse snov, zakaj se ne mogó dvigniti do vzornejšega nazorstva? Zató, odgovarja nam angeljski doktor, sveti Tomaž Akvinski, ker se ne mogó popeti nad svojo domišljijo.³⁾ Kakor bi kdo pretehtal in premeril sad, a potem rekel: saj nima ukusa, dasi bi ga še okusil ne, tako nekateri ne hoté priznati ničesar, kar presega domišljijo.

Zato je treba, da se z ene strani oziramo na prirodne pojave, a zopet, da razmišljamo — z umom.

¹⁾ Ὅσοι συνφκῆκας μᾶλλον ἐν τοῖς φυσικοῖς, μᾶλλον δύνανται ὑποτίθεσθαι τοιαύτας ἀρχάς, αἱ ἐπιπολὺ δύνανται συνείρειν. De gener. et corrupt. I. c. 2.

²⁾ De coelo et mundo. III. c. 12, 9.

³⁾ »Imaginationem transcendere non valentes«. I. 75. 1. O, s. t. in drugod.

Poglejte to - le slabotno rastlinico! Drobnó semence pade v zemljo, raztvori se vsled vlage in gorkote, iz mehurčiča vznikne rumenkasta kalica. Presnavlja se in pretvarja. Glejte, sedaj je popolna rastlinica. Kakor tanka vlakenca se razpletajo koreninice po zemlji, a iz zemlje se vije stebelce, porasteno s sivkastimi kocinicami. Zeleni lističi se prezajo po vzduhu in med njimi se obešajo zvončasti cvetovi. Ko bi samo to stvarico pogledal nekoliko tanje modrijan, odložil bi pero, ki je je uprav omočil, da napiše razpravo o novem samosvojem sestavu, po katerem vse premene in pojave provzročuje skrivnostno, a vendar slepo valovanje hlipnih delkov. Iz drobnega semenca vznikne tako čudežna rastlinica. Če globokomni človek ni mogel dosore oživiti mrtvih praškov, kako-li, da bi golo gibanje to storilo? Že samo to nas navaja, da moramo poleg snovi priznati neke sile, s katerimi rastlinica srce iz zemlje sokove, preobraža je in prilikuje ter tako raste. Še več. Tisoč in tisoč rastlinic priklje vsako pomlad, a na vsaki vidimo nekaj stalnega; zato takoj vsako spoznamo in ji vemo ime: ona-le je rumena piskalica, tam beli zvonček, in tudi to smo že večkrat videli, sedaj večjo, sedaj majhno, a vedno smo ugleдали nekaj znanega na njej, vsled česar pravimo, da je ta in ne druga. Vedno se prenavlja in presnavlja, vedno se gibljejo v njej one skrivnostne sile. Snovi se razkrajajo, sokovi pomlajajo in raztakajo po stebelcu na vse strani, drugi se vračajo poživljat utrujenih koreninic, drugi se spajajo v stebelcu samem, zopet drugi se razlezavajo v tanke lasce, ki pokrivajo zelene lističe. In ves ta obtok vodijo in urejajo čudežne sile. Vrelci napajajo zemljo, one srčejo iz zemlje vlago in snovi, solnčni žarki raztvarjajo vzduh, one slastno srebljejo ogljik in vodik, in se tako redé in krepé. Poglejmo torej pobliže te sile! Denimo, da stopijo iz svojih čudežnih ločbenic (laboratorium chemicum), ki jih imajo v umetalnih stánicah. Oglejmo si mrtvo snov brez ustrojstva, kjer delujejo iste snovne sile. Raztalimo n. pr. soli in sedaj opažajmo od strani,

kaj bodo storile. Ta-le drobni prašek se dvigne in oklene svojega sosedu. Podenj zleze drugi. Tam je tretji sedel hudomušno obema na ramo. Delek za delkom se zgane, mirno si poišče svojega mesta med drugimi, a potem kakor da bi lahko zadremal. Le časih migne, če mu je drugi nevšečno sedel na glavo, a takoj se oni popravi, in drug za drugim zaspi. Tam-le je prilezel še eden, za njim drugi. Prvi se obesi na drugega, oni pa kakor bi ga hotel zgrabiti, a pade nazaj in ostane sam. Le tu in tam plava še kak izgubljenec ter išče tovarišev. A oni spé. Odtrgajmo jih nekoliko od drugih. Zopet so se pričeli gibati, in skoro jih sedi prav toliko na raztrtem mestu, nekateri stari, drugi so se vlezli novi. Kaj je ta skupek? Imenujemo ga golot (kristal). To so torej napravile one sile. V rastlinici so se neprestano gibale, sem ter tam se prezale in razpenjale, neutrudno delovale. Tu težé le po miru, delki se združujejo in skladajo, dokler ni sila objela sile in našla pokoja. To opazamo v vsej prirodi. Prvine same sebi prepustene s svojimi zveznimi silami težé po stalnem ravnotežju, po miru. In denimo tudi, da so že pomirile v kemijski spojini svojo težnjo, a pridružimo drugo spojino, često se bodo izločile in spojile z drugimi. Zakaj? Druga spojina je imela v sebi prvin, s katerimi se lahko združijo v še stalnejše ravnotežje. Celó v isti spojini še težé dalje, če je možno, po najtrpežnejših stanjih, po trajnem stanju skupnosti in v tem po golotni (kristalinski) usovršenosti. Ne tako v rastlinstvu. Dočim se pri takozvanih neživih stvareh prikazuje gibanje le v prehodnih stanjih, dokler delki niso našli svoje prirodne lege, javlja se v rastlinstvu vedno gibanje in preminjanje, katero mine le o smrti.¹⁾ Ta bistvena razlika, ki se razteza na naj-

tajnejše pretvorbe v sluzastih stánicah, vedno bolj in bolj uverjuje tudi največje nasprotnike starega modroslovja, da vse sile, vse delovanje v rastlinstvu vodi, vsporeja in podreja neka druga, enotna sila, ki ni samo pritično svojstvo snovi, marveč je vsporedna s snovjo, da, snov obvladuje. Ljudje pa o tem nikdar niso dvojili. Ljudje so vedno govorili o živih in neživih stvareh. Tem bolj se uverimo o neki životni sili, ki ni niti snov, niti svojstvo snovi, če razmišljamo, kako rastline poednike nastajajo in propadajo, a razrod ostaja, če motrimo, kako iz semenca požene kal, kako kal hiti po najraznorodnejših odnošajih v svojem razvijanju in presnavljanju vedno do določene poedinke, kako poedinke zopet rodi semenca in se tok pričenja gibati iznova v čudežnem krogu. Semence se časih skoro ne loči od semenca ni po snovi ni po obliki, in vendar ima vsako določeno svojo smer. Premišljajmo skrivnostno ustrojstvo najdrobnejše rastlinice! Povsod gibanje in življenje, raztvarjanje in prilikovanje, in vendar poleg vse raznoličnosti v vsem delovanju jasno soglasje, v vsem enota. Če je ranjen kak ustroj, takoj pošljejo životnice v ono smer novih sokov, da zacelijo rano in ustroj prenové. Tega pa ustrojstvo samo ne more storiti, to more storiti le sila, ki ni snov, ni svojstvo snovi — životna sila.

Do tu se mi ne bodete podvumili, prijatelji. Vse to moramo nujno razbrati, če opazamo s prostim očesom prirodnega sina — rastlinstvo in njega pojave. Vsaka rastlinica torej sestoji iz snovi in životne sile. Ta životna sila ni pritična lastnost snovi, marveč vsaj vsporedna s snovjo. Zato ji nekateri radi pravijo — duša, ker nam imé sile navadno pomenja le nekaj nebitnega, pritičnega. Mi jo zovemo životno silo, ker vodi in vlada vse druge snovne sile po svojem načrtu in za svoj smoter, životni prvotek, ker je kot sil vodnica prvina vsega življenja v rastlini.

(Dalje.)

¹⁾ Cf. Dressel: Der belebte und der unbelebte Stoff nach den neuesten Forschungsergebnissen, kjer z večino dokazuje in dokaže upravnost bistveno razliko med živo in neživo snovjo.

SLOVSTVO.

SLOVENSKO SLOVSTVO.

Muzejsko društvo za Kranjsko je izdalo pred kratkim svoja letošnja izvestja. Z največjim veseljem moramo javljati, da je izdalo društvo letos prvič izmed treh knjig jedno v slovenskem jeziku. Naslov ji je: »**Izvestja muzejskega društva za Kranjsko**«. Izdal društveni odbor. Prvi letnik. V Ljubljani 1891. Založilo muzejsko društvo za Kranjsko. — Vsebinske knjige so trije spisi gosp. A. Koblar-ja. Prvi: »Drobtinice iz furlanskih arhivov«, (str. 1. do 38.) nam podaja razne, doslej neznane zgodovinske zanimivosti mnogih kranjskih farâ, katere je nabral v treh furlanskih arhivih: v nadškofijskem v Vidmu, v notarijskem ravno tam in v mestnem v St. Danijelu. Fare so razvrščene v abecednem redu. Na koncu dostavlja ob kratkem podatke, tiče se splošne cerkvene zgodovine kranjske dežele. (S tem spopolnjuje in deloma popravlja Hitzingerjev spis »Kirchliche Eintheilung Krains seit der ersten Einführung des Christenthums bis zur Gegenwart« v Klunovem arhivu leta 1854). S pričujočimi drobtinami pa furlanski arhivi za slovensko zgodovino še davno niso izcerpani. Kar g. pisatelj tu podaja, nabral je le v par dneh; a že te, mimogredé nabrane drobtine so za našo, žal, še tako nejasno zgodovino ne malega pomena. »Ko bi jih dobili vsako leto jedno perišče, bi bilo sčasom že nekaj«. Srčno želimo, da bi g. pisatelj nadaljeval v bodočih letnikih te zgodovinske beležke. — Ako prvi spis morda ne bo ugajal komu, ki se ne peča globlje z zgodovino, zadovoljil ga bode izvestno prezanimivi spis »O človeški kugi na Kranjskem« (str. 39.—55.). Le žal, da se bode ta knjiga malo razširila med narod! Kako zelo bi ugajal ta spis, morda nekoliko raztegnen, Mohorjevi družbi! Vplival bi mnogo bolj na narodovo mišljenje, kakor marsikak oster govor. — V tretjem spisu »Loško gospodstvo frizinških škofov«, (str. 56.—86.) se bavi gosp. pisatelj z urbarijem loškega gospostva frizinških škofov iz l. 1291. Dočim je staroslovenska osebna imena iz njega izerpil in pojasnil dr. Kos (Letopis, 1886), priobčuje in razlaga Koblar v tem spisu krajna imena z drugimi podatki. Ta imena pričajo, da je bil oni del zemlje okoli Loke, katerega so naselili nemški škofje z nemškimi naselniki, že preje naseljen z domačimi stanovalci.

J. Benko.

»**Narodne legende**« za slovensko mladino. Nabral, izdal in založil Anton Kosi, učitelj v Središči. III. zvezek. Cena 16 kr. Natisnil V. Blanke. 1891. 8°. Str. 39. — O tem zvezku ne

moremo povedati nič novega in nič drugega, kakor smo povedali o prejšnjih dveh zvezkih. Opomnimo pa vendar lahko, da so gledé na vsebino vse legende lepe, mične in dostojne. Pripovedovanje bi utegnilo biti tu in tam nekoliko krajše, pa krepkejše. Kdo ne občuduje jedrnatega govora ali dvogovora v narodnih pesmih! I temu zvezku želimo uspeha.

DRUGA SLOVSTVA.

Druga knjiga, katero je izdalo letos muzejsko društvo je: »**Mittheilungen des Musealvereins für Krain**«. Herausgegeben von dessen Ausschusse. Vierter Jahrgang. Erste Abtheilung: Historischer Theil. Laibach 1891. Verlag des Musealvereins für Krain. — Uvod (I.—XVI.) obsega kroniko in račun društva koncem l. 1890. Na to navaja društva, s katerimi muzejsko društvo zamenja svoje knjige; sledi imenik vseh društvenih členov in sedanji odbor ter slednjič kratko poročilo o zadnjih štirih mesečnih sejah.

V spisu »Kunstgeschichtliches aus Unterkrain« (1—12) popisuje K. Črnologar zanimivosti starih cerkvâ na Dolenjskem, zlasti okoli Zatičine. Spis je lep donesek k zgodovini stavbarstva na Slovenskem. Da bi se pač tudi za druge častite starine v domovini našel maren opisovalec! Tožba g. pisatelja (str. 1.), »da je verska gorečnost za časa protireformacije prejšnje, novemu ukusu ne prijačo cerkvene stvari odpravila«, ne zdi se nam opravičena. Katoliška protireformacija izvestno ni mogla oteti in ohraniti tega, kar je luteranska reformacija strastno ugonobila ali vsaj pokvarila — sad katoliškega duha in navdušenja prejšnjih stoletij. — Profesor P. Wolsegger nadaljuje in skončuje potem (13. do 45.) »Das Urbarium der Herrschaft Gottschee vom Jahre 1574«, katerega je že v lanskem letniku začel. — Oddelek »Kleinere Mittheilungen« je spisal prof. S. Rutar. V spisu »Die Krainer vor Agram im Jahre 1529« (46.—53) popisuje neko doslej še malo znano prasko kranjskega in goriškega vojaštva z zagrebškim škofom Simonom Erdödy-em, zaveznikom Ivana Zapoljskega. — Naslednji njegov spis »Archivalisches aus Wippach« (53.—60) nam podaja razne zgodovinske novosti iz Vipavske okolice ter nekaj listin znane rodbine Lanthieri (1518—1722). — »Dr. Franz von Krones. Die deutsche Besiedelung der östlichen Alpenländer« (61—70). Pod tem naslovom zavrača g. pisatelj jednako naslovljeno razpravo istega, Slovencem ne preprijaznega učenjaka, ki išče na pristni slovenski zemlji

pragermanskih sledov, kjer le more. Profesor Rutar tolmači nekatera stara krajna imena (n. pr. Vellach, Krain, Kronau itd.) kot pristno slovenska, katera je skušal Krones za svoje germanske ideje uporabiti. — V zadnjem sestavku »Berichtigungen und Nachträge« (70—72) popravlja nekateri hibe iz I. in III. letnika muzejskih izveštij.

Tretja knjiga muzejskega društva je: »**Mittheilungen**« etc. Zweite Abtheilung: Naturkundlicher Theil. — Prof. W. Voss nadaljuje (1—70) svoj spis »Mycologia Carniolicæ«, katerega prva dva dela je priobčil v II. in III. letniku. Prof. F. Seidl popisuje »Das Klima von Krain« (71—137). Pisatelj precej obširno navaja kraje, kjer se je podnebje opazovalo, in osebe, katere so se s tem bavile.

Vnanja oblika knjig je jako lična; imenovani dve knjigi nimata kazala.

Poročujoč o letošnjih izveštjih kar najtopleje priporočamo slovenskemu razumništvu muzejsko društvo, da je podpira, ako ne s spisi, pa vsaj z udnino. Smoter društvu je popisati naravno krasoto kranjske zemlje in preiskovati njeno zgodovino. Imena odborništva nam svedočijo, da je društvo v dobrih rokah. Komur je torej mar časti mile domovine, podpira naj društvo, kolikor le more, ker troški pri takem delu niso majhni.

J. Benko.

HRVAŠKO SLOVSTVO.

Knjige „*Matice Hrvatske*“ za leto 1890.

(Konec.)

Radoslav Lopašić: »**Bihać i bihačka krajina**«. Mjestopisne i poviestne crtice. Izdala »Matica Hrvatska«. Sa jednom zemljopisnom kartom i sa četrnaest slika. Vel. 8°. Str. VIII+312. Knjižarska cena 2 gld. — To je naslov druge poučne knjige, katero nam je podala »Matica Hrvatska« za minulo leto. Pisatelj, ki je udom matičinim že znan po svojih delih: »Poviest grada Karlovca« in »Dva hrvatska junaka«, opisuje nam tukaj zemljepisni položaj in zgodovino Bihaća in njegove okolice, ki je danes znana pod imenom »Turške Hrvaške«. — Nekdaj je pripadal ta kraj hrvaškemu kraljestvu, ali ko so Turki po dolgih in krvavih bojih v teh krajih premagali kristijane, ostala je bihačka krajina pod turškim gospodstvom do naj-novejšega časa. Ko je l. 1878. avstrijska vojska premagala turške vstaše, ni se ta kraj več pridružil materi zemlji, nego je ostal zjedinjen z Bosno. — Ti kraji se odlikujejo s posebno prirodno lepoto, semtertje se po brdih dviguje v nebo temno zidovje na pol podrtih gradov, ki kakor ljuti zmaji navidezno prežé na okolico in nas živo spominjajo strašne minulosti.

Bihać s svojo okolico je bil nekda jak važen, zlasti ob času hrvaških kraljev domače krvi. Nekatero listine ga zovejo celó glavno mesto kraljestva.

Ko je Bosna leta 1463. pala v roke Turkom, nastopili so tužni dnevi za Bihać in bihačko

krajino. Turki so se odslej neprestano zaletavali čez mejo in silno škodo delali ubogemu ljudstvu. Glavna in najvažnejša zaslomba za krajino je bil celih sto let Bihać.

Turki so večkrat prilomastili pod grad, ali vselej so odnesli krvave glave. Vendar je bilo gotovo, da bode Bihać in ž njim cela krajina prišla v oblast Turkom, ker v krščanski vojski sploh ni bilo pravega reda: vojska je bila slabo plačana, večkrat brez hrane in drugih potrebnih rečij, plemstvo se je med seboj preganjalo in prepiralo za svoje pravice, stanovništvo je bilo nezadovoljno, ker so je njegovi gospodarji preveč tlačili. Leta 1592. privéde grozni Hasan-paša močno vojsko pod Bihać. Bihaćki posadki je zapovedoval kranjski plemenitaš Josip Lamberg. Dolgo so se junaški branili, ali naposled so se morali udati močnejši sili s pogojem, da smejo slobodno oditi. Stanovništvo je deloma razbežalo, deloma je ostalo v mestu in se pozneje poturčilo. Za Bihaćem so kmalu prišla Turkom v pest tudi druga mesta in trdnjave, kar si jih niso že prej prisvojili. Kristijani so sicer pozneje večkrat poskušali nazaj dobiti izgubljena mesta, a zaman. Turek se ni dal lahko pregnati.

Razven Bihaća je bilo na krajini mnogo drugih večjih in manjših trdnjav.

Pisatelj nam pripoveduje zgodovino 22 takih trdnjav. Na koncu je pridjano 15 zanimljivih starih listin, od katerih so tri pisane v latinskem, a ostale v starem hrvaškem jeziku.

To delo je imenitno za jugoslovansko zgodovino, zlasti hrvaško; sestavljeno je z veliko natančnostjo in marljivostjo večinoma po izvirnih listinah, katere je pisatelj našel po raznih arhivih: dunajskem, štajerskem, kranjskem in hrvaškem, ki je sedaj žal v Budimpešti. Dobro je porabil tudi pisma posameznih rodovin, kakor grofov Blagajskih in znamenite rodovine hrvaške Keglevičev. Tako raztreseno blago je zbral pisatelj z velikim trudom v lepo celoto in objasn timer marsikatero temno stran hrvaške zgodovine.

Kdor bi hotel dostojno oceniti to knjigo, moral bi natančno preučiti razne vire, iz katerih je pisatelj zajemal tvarino za svojo knjigo. Učeni hrvaški zgodovinar Vj. Klaić sam priznava, da mu o takem delu, kakor je to, ni mogoče prave kritike napisati, ker bi se najprej moral dobro seznaniti s premnogimi viri (gl. letošnji »Vienac« št. 5.). Kogar zanima zgodovina Jugoslovancov, izvrstno mu bo došla naj-novejša Lopašićeva knjiga.

—F—

»**Demostenovi izabrani govori**«. Preveo, uvod napisao i bilješke dodao Stjepan Senec. Nagradjeno iz zaklade grofa Ivana Nep. Draškovića za god. 1888. Str. XXIII+207. Cena 1 gld. 50 kr.; za ude »Matice« 1 gld. — Ta knjiga je v vrsti »Prevodov grških in rimskih klasikov« — osma. Po lepem uvodu, v katerem opisuje Demostenovo življenje, podaje knjiga 9 najlepših govorov: »3 za grad Olint«, »o miru, o položaju na Herzonezu«, 3 proti Filipu in govor o »vijencu«. Naposled so »Bilješke«.

Raznoterosti.

Naše slike.

Nadvojvoda Franc Ferdinand de Austria-Este, najstarejši sin cesarjevega brata, nadvojvode Karola Ludovika, je rojen dné 18. decembra 1863. Ta nadvojvoda obrača sedaj na-se pozornost cele Avstrije, ker se obče pričakuje, da je namenjen za naslednika cesarju. Imenitna opravila, n. pr. v poslednji zimi potovanje na Rusko, kjer so ga jako častno sprejeli, potrjujejo te nade. Pripovedujejo tudi v obče o lepih lastnostih, ki bodo dičile prihodnjega vladarja. Pisali bomo pač še marsikaj o visokem cesarjevem sorodniku, danes ne dopušča prostor. Omenjamo le, da je tudi prijatelj dobrodelnim zavodom; tako n. pr. je zaščitnik dunajskega »pomočnega društva za sirote«, ki skrbi za deško sirotišče »Norbertinum« — podobno našemu Marijanišču.

Pred bitvo pri Custozzi, dné 24. junija l. 1866. Urednik tega lista ni človek, ki bi bil takoj zadovoljen s kakim delom, spisom ali kako sliko. A — sedaj je jako vesel in zadovoljen, da more podati čitateljem to sliko, da, celó ponosen je, da more ž njo proslaviti 25 letnico slavne bitve pri Custozzi. Kako velevažen trenotek, kako veličasten prizor si je izbral umetelnik! Cete so pripravljene, da gredo v bitvo, tam na planjavi že razsaja bojni vihar: a katoliški vojaki nečejo iti brez blagoslova. Tu razprostré nad njimi duhovnik svoje roke, izreče sveto odvezo in kliče blagoslov nebeški na njihovo orožje. Odkriti zró vsi na mašnika, stotnik je pokleknil in na tla položil ostri meč, i zastava tam v sredi čete se je upognila v znamenje ponižne molitve. A kmalu bode zavihrala v zraku in junaki bodo šli za njo — šli v božji moči v boj za domovino, za cesarja.

In kdo so ti junaki? O — to so naši domačini — naš 17. kranjski polk pešcev je tu in sicer 2. ter 4. bataljon. Vem, da so mnogi čitatelji tudi duhovnika sredi podobe že uganili in zaklicali: Da, to je pokojni vojaški župnik Nikolaž Zitz, saj je prav tak bil, čisto tak! In častniki okrog njega so: Major Tormin, polkovnik Aleksander grof Attems, polkovni adjutant nadporočnik Julij pl. Neupauer i. dr.

Slika nam kaže istiniti prizor pred bitvo pri Custozzi. Bilo je dné 24. junija okrog 7. ure — kakor sem zvedel iz zanesljivih poročil, — ko sta bila omenjena naša bataljona pri St. Giovanni. Tu sta se pripravljala, da vdereta naravnost v boj proti kraju Olivosi, kateri kraj sta potem tudi naskočila. Zgoraj na hribu gledajo častniki, kako se razvija boj in kako treba zgrabiti sovraga. Naša slika je narejena po fotografiji izvirne slike, katero je neki naredil gardni ritmajster Benesch. Fotografijo nam je za porabo blagovoljno prepustil g. Iv. Tomažič, župnik.

Bog daj vselej avstrijskemu orožju takega blagoslova!

Starorimska dvorana. Da vidijo dragi čitatelji tudi kaj iz starega sveta, podajemo jim krasno starorimsko dvorano. Razteza se pred njimi v popolni širjavi in dolgosti. Vsi posamezni deli in predmeti se vidijo tako jasno, da jih ni treba posebej omenjati. Le na to opozarjamo, da se za stebroma vidi odprt prostor: to je »cavaedium«, ki obstoji iz nepokritega dvorišča »impluvium« in pa iz hodnikov okrog in okrog za krasnimi stebri. To je bila sreda cele hiše; okoli nje so bile sobane, izmed katerih je pri bogatinih zlasti jedna bila jako krasna.

Dr. Josip Poklukar, deželni glavar kranjski. Dasi je mož, katerega sliko vidijo čitatelji na 280. str., deloval največ na političnem polju, vendar ni bil nedelaven na pisateljskem polju in zaradi tega se ga po pravici spominja naš list. Rodil se je pokojnik dné 7. marca l. 1837. v Krnici, mali vasi gorjanske župnije pri Bledu. Dovršivši srednje šole v Ljubljani, pravoslovje na Dunaju ter dosegši doktorsko čast, opravljal je notarski, pozneje odvetniški posel, l. 1873. sklenil se ože z Blaznikovo tiskarno in tako začel pisati za »Novice«, katerim je bil dalje časa duša. Bil je člen deželnega in državnega zbora, od leta 1888. pa deželni glavar kranjski. Presvetli cesar ga je l. 1883. odlikoval z redom železne krone 3. vrste. Potem, ko je dalje časa bolehal, umrl je dné 17. marca. Pokopan je bil jako slovesno 19. marca. Bil je pokojnik mirnega značaja, priden delavec, vnet rodoljub, ki je imel le malo nasprotnikov. Kazal je tudi neprikrito, da mu je njegova vera draga in sveta. Umrl je kot dober katoličan.

Procesija pri sv. Jakobu v Ljubljani. Vrli gospod prijatelj našega lista nam je podal lepo fotografijo Št. Jakobske procesije. Prav ob znamenju na Št. Jakobskem trgu se je ustavila procesija, in izvršiti se ima tukaj blagoslov. Prizor je res lep, pa tudi lahko ga je umeti. Morebiti bode kdo izmed naših prijateljev toliko spreten, da bode »našel na sliki samega sebe«. Ako nam hoče naznaniti svojo »identiteto«, verovali mu bomo i brez prič. — Ta slika kaže pobožnost Ljubljančanov do sv. Rešnjega Telesa.

† Mihael Lazar.

Umrl je dné 7. maja vnet prijatelj našemu listu, ki ga ni sicer podpiral na poseben način, niti duševno, niti gmotno, a v svojih prijaznih pismih, pisanih uredniku, je vselej kazal svoje veselje, svojo zadovoljnost z listom. Ni dolgo še, odkar nam je poslal mali spisek o Torki in vprašal, ali hočemo kaj narodnih pripovedek. Žal, ni dobil več odgovora. Omenjeni spisek priobčimo kmalu, a pokojniku, ki se je rodil dné 26. septembra 1835 v Čemšeniku, bil profesor na pripravnici in katehet na Kranjski gimnaziji, kličemo: Bog s Teboj v večnem domu in na boljšem svetu!

Zanimivosti.¹⁾

Za zemljepisca, narodoslovca in zgodovinarja zanimivo vprašanje je to: **Kako so prišli Američani v sedanjo svojo domovino?** Kakor vemo, uči naša krščanska vera, da so vsi ljudje od dveh roditeljev (Adama in Eve). Ker sta pa bila ta dva izvestno v Aziji, torej so morali priti ljudje od tod v Ameriko. A Amerika je od Azije popolnoma ločena. Torej bi se zdelo, da so v Ameriki morebiti ljudje drugega rodú. Ko bi bilo tako, potem bi naša sv. vera ne učila resnice. — No, to vprašanje ni tako težko, da bi moralo človeka pripraviti v dvome. Američani so namreč lahko — ne samo po jedni, celó po več potih — prišli v sedanjo domovino iz vshodne Azije.

Najprej je Amerika na severu le malo ločena od Azije. Loči jo namreč »Beringov preliv«, ki je samo 126 kilom. ali 17 z. milj širok. Ali niso mogli prehoditi zamrznega preliva? Da so v istini prišli severni Američani iz Azije, priča podobnost med njimi in med Mongolci v Aziji. Isti značaj na obrazu, posebno pa male, vdrte oči. Pa tudi po drugi poti so hodili. Ako pogledaš na zemljevidu oni del tihega morja, ki je nekako ob 55. in 56. stopinji severne širjave, vidiš celo vrsto otokov, kakor bi bili nabrani na vrstico. To so Aleuti, ki vežejo (azijski) polotok Kamčatko z (američanskim) Alasko. Na Kamčatko pa tudi ni Bog vé kako težko priti. Od japonskega otoka Jesso so zopet kakor v vrsto nabrani Kurili, mali otoki, ktere so brodarji brez posebnega poguma in nevarnosti prebrodili. Zato ni čudno, ako se nahaja pri nekaterih Indijancih

(pri več nego 20 rodovih) sporočilo, da so prišli od severa sem. Južna Amerika je dobila vsaj velik del svojih prebivalcev iz Severne Amerike. To pričajo enakosti telesne, n. pr. v čepinji. A prav v Južni Ameriki se nahaja med drugimi Indijani nekak malajski značaj. Po morju so tudi Malajci prihajali v Ameriko.

Dr. Fr. L.

Učeni egiptolog in zbiratelj egiptovskih starin, američan Wibour, naznanja (kakor piše laški list »L'Amico delle Famiglie«) v listu iz Luxorja (stare Tebe), da je kupil kamen napisan z hijeroglifi, posebno tehtovit za **egiptovskega Jožefa**. Tekst ima razločno napisano ime nekoga dosedaj še popolnoma nepoznanega faraona. Pripoveduje, da je za njegovega vladanja neki Chit-he (Jožef) odvrčeval z nabožnimi obredi in drugimi sredstvi zeló veliko nesrečo, katera je imela zadeti Egipet, ker Nil že celih sedem let ni poplaval dežele. To se zлага z Jožefovim prerokovanjem o sedmih nerodovitnih letih. Tudi v nekem drugem spisu, izkopanem blizu »El-Kah«, kateri je izmed let 1800—1700 pr. K., čita se o večletnem pomanjkanju, katero je trlo tačas Egipet.

Lekše.

Darwinizem. Nekdaj, še pred kakimi 10 leti, je imel med učenjaki-prirodoslovci veliko veljavo Darwin in njegov nauk — darwinizem. Dandanes so veliki učenjaki ta nauk popustili, ker so spoznali, da je napačen. Vendar se nahaja še tu pa tam kak učenjak nižje vrste, kateremu Darwinovi nauki jako ugajajo, da jih zato tudi drugim priporoča. Celó po srednjih šolah se menda sliši časih

¹⁾ Pod tem naslovom bomo objavljali razne zanimive stvari iz vseh strók. Nekateri naročniki so se izrazili, naj nikar celih razprav ne devamo na platnice. A praznih tudi ne pošiljamo radi med svet, dasi bi bilo to ceneje. — Na 3. str. platnic šte. 5. vrsta 14. čitaj: v nižini, ne pa: v višini.

kak Darwinov nauk, le ime njegovega začetnika se ne pové. Škoda, da se ne poučijo taki gospodje o tem, kaj pravi o Darwinu novejše, sploh temeljito znanstvo. — Anglež Charles Darwin je bil rojen dné 12. februvarija 1809 in je umrl 19. aprila 1882. L. 1859. je izdal knjigo »On the origin of species«, v kateri razkazuje, kako so nastale vrste rastlin in živalij. V obče so učili in uče prirodoisci, da so vrste rastlin in živalij nepremenljive, da so torej že iz prva, od stvarjenja sém take, kakoršne so dandanes. Darwin je pa učil, da se vrste preminjajo, da se nižje in nepopolne vrste razvijajo v višje in popolnejše, da se torej vse giblje in neprestano napreduje.

Jako poučno bi bilo, da bi razložili ves sestav Darwinov, toda za nekatere čitatelje bi bil vsaj predolgočasen, ako ne pretežak. Zato bomo povedali le nekatere posebno zanimive stvari o tem nauku in njegovi zgodovini.

Najprej je zanimivo to, da se Darwin ni opiral na nikak izvesten in jasen dokaz, ko je trdil, da se je premijala vrsta v vrsto. Nikjer ni mogel reči: Vidite, to se je premenilo, ta-le vrsta je iz te vrste. Marveč opazoval je le nekatere majhne premembe pri domačih rastlinah in živalih, kakoršne vsakdo pozna. Vsakdo vé, da se zvržejo mladiči po »starih«: ako so stari prav krepki in veliki, ako imajo neko posebno barvo, skoro izvestno so tudi mladiči taki. Kdor zna torej prav umno izbirati stare za pleme, on izboljša svoje živali ali jim polagoma priredi posebno lastnost. Vendar pa ta ni nikdar taka, da bi se ne strinjala z vrsto in njenim značajem.

Darwinu in pa njegovim učencem je bilo to opazovanje dovolj, da so kar o vsem rastlinstvu in živalstvu sklepali:

Vse se preminja, vse se razvija, vrsta se izpopolnjuje v višjo vrsto.

Dasi ni Darwin imel dokazov za svoje trditve, vendar je njegov nauk jako ugajal mnogim prirodnoslovcem in poprijeli so se ga zares prav strastno. Malokdaj je imel kak nauk tako udane učence, kakor darwinizem. Pa ne samo nekateri učenjaki so se poprijeli darwinizma, ampak tudi širše občinstvo se jeanimalo za ta novi nauk, kateri mu je bil tako po godu. Ako je namreč Darwinov nauk resničen, potem seveda ni res, kar pravi sv. pismo, da je ustvaril Bog »travo in drevje, ki rodi sad po svojem plemenu... žive stvari po njih plemenu... zverine po njih plemenih... laznino po nje plemenu«. (I. Mojz. 1, 12. 24. 25.) Zlasti pa je jeden nauk v njegovem sestavu imeniten, nauk, ki ga je učil natančneje še le v poznejši svoji dôbi (The descent of man, and on selection in relation to sex, 1871.), da je človek nastal iz opice. Sicer je ta nauk samo posledica njegovih prvih naukov, a vendar se dolgo ni upal sam izreči te misli. Njegovi učenci in pristaši pa so takoj našli to sladko zrno za svoje zobe in učili na ves glas, da je človek iz opice. Ko so se ti nauki čim dalje bolj razširjali, bilo je veliko hrupa na desni in levi zaradi tega. Na Angleškem se je Darwinu tudi pridružil Wallace; sloveča Lyell in Huxley sta mu pritrjevala le nekoliko, a Louis Agassiz, ki je prvak na tem polju, ustavil se je tem naukom odločno in dokazal njihove zmote. (Spisal je: Contributions of the Natural History itd.). Francozi se večinoma niso sprijaznili z Darwinom; veliki Cuvier, ki je učil nasprotni nauk, bil jim je veljavnejši, nego čudni Anglež. Zato je pa na Nemškem cvetela Darwinu tem lepša pšenica. (Dalje.)

